Усім — про все

СВІТ-інфо

http://svit11.wordpress.com

Найцікавіша газета для кожного з вас

Чернігівщина. Україна. Світ

Чернігівська обласна газета | Виходить з лютого 2012 року | №255 16 листопада 2023 року | Ціна 8 гривень

Планета з нами

Газета продовжує хроніку війни, що її друкує вже другий рік.

2 листопада

Ще три штати США визнали Голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу. Це Вашингтон, Мериленд і Аризона. Відтак уже 31 американський штат видав відповідні прокламації про визнання Голодомору геноцидом. На сьогодні Голодомор визнали геноцидом українського народу парламенти близько трьох десятків країн світу, а також Європейський парламент, Парламентська асамблея Ради Європи.

У Мінфіні показали основні джерела наповнення бюджету в жовтні: найбільше – допомога США. За жовтень 2023 року до загального фонду державного бюджету надійшло 139,4 млрд гривень. Найбільшим джерелом доходів державного бюджету у жовтні цього року стали кошти, отримані Україною у вигляді міжнародної допомоги (грантів). Її обсяг за підсумками місяця становив 42,0 млрд гривень. Кошти надійшли від Сполучених Штатів Америки. Серед інших платежів основні надходження були отримані за рахунок: 38,6 млрд грн – податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів; 22,8 млрд грн – податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (зібрано 32,8 млрд, відшкодовано – 9,9 млрд грн); 14,8 млрд грн – податку на доходи фізичних осіб та військового збору; 8,2 млрд грн – акцизного податку; 2,9 млрд грн – ввізного та вивізного мита; 2,6 млрд грн – податку на прибуток підприємств; 2,4 млрд грн – рентної плати за користування надрами.

4 листопада

Командувач Повітряних сил генерал-лейтенант Микола Олещук підтвердив, що українські військові напередодні потопили один із найсучасніших кораблів ЧФ РФ – носій крилатих ракет «Калібр». Українські пілоти завдали авіаударів по інфраструктурі суднобудівного заводу «Залив» у Керчі, де був цей корабель.

6 листопада

«Укроборонпром» почав серійне виробництво українського аналога дронів «Шахед». Новий дрон-камікадзе пішов у серійне виробництво, і його вже замовляють Сили оборони для своїх операцій.

Про це розповів генеральний директор «Укроборонпрому» Герман Сметанін. За його словами, рекордна дальність бойового вильоту нової розробки – 1000 кілометрів. «В Україні багато державних та приватних виробників. У нас є аналог «шахеда», а є і більш потужні моделі, бо «шахеди» так далеко не літають. Ми зараз зосередились на виробництві більш складних та дорогих проєктів з високими характеристиками».

Зеленський: На бойове чергування стали додаткові системи NASAMS. Президент Володимир Зеленський на селекторі отримав звіти про надходження боєприпасів, техніки та обладнання за останню добу. Пряма мова: «На бойове чергування стали додаткові системи NASAMS від партнерів. Вчасне підсилення нашої ППО до зими».

У МОЗ розповіли, скільки українських медзакладів пошкодила і зруйнувала вщент РФ. За понад 20 місяців повномасштабної війни російські війська пошкодили 1468 медичних закладів України. Ще 193 було зруйновано вщент. Міністерство охорони здоров'я повідомляє, що російські загарбники нищать об'єкти медичної інфраструктури (лікарні, амбулаторії, поліклініки, пологові тощо), щоб перешкоджати роботі медиків і створити додаткове навантаження на медичну систему. Найбільших втрат зазнали медзаклади Харківщини, Донеччини, Миколаївщини, Київщини, Чернігівщини та Херсонщини. Також є втрати автівок екстреної медичної допомоги: 103 автомобілі пошкоджені, 253 – знищені, 125 – захоплені.

Станом на початок листопада 2023 року вже вдалося повністю відновити 421 медзаклад, а ще 413 об'єктів відновлено частково.

Українські війська перекинули бронетехніку на лівий берег Херсонщини. Вони продовжують масштабніші, ніж зазвичай, наземні операції за участю легкого піхотного угруповання приблизно батальйонного розміру.

Верховна Рада продовжила дію воєнного стану та загальної мобілізації в Україні на 90 діб – до 14 лютого 2024 року. Це було вже дев'яте голосування ВР за продовження воєнного стану з початку повномасштабного вторгнення Росії.

В Україні заборонили 16 російських медіаресурсів. Національна рада з питань телебачення та радіомовлення розширила перелік заборонених в Україні медіаресурсів. До нього внесли 16 сервісів держави-агресорки. Вони відповідають вимогам розділу XI Закону України «Про медіа» і не можуть транслюватися в Україні.

Йдеться про такі медіасервіси: 24ТВ (24TV); Амедиатека (Amediateka); Baskino; Filmix; HD REZKA; KINOGO; Kinokrad; Kinotochka; KinoZapas; Kion; Viju; ГидОнлайн; Лайм HD TV – бесплатное онлайн ТВ (Laim HD TV – besplatnoe onlain TV); Смотрёшка (Smotreshka); Триколор Кино и ТВ онлайн (Trikolor Kino i TV onlain); Цифровое ТВ 20 каналов бесплатно (Tsifrovoe TV 20 kanalov besplatno).

У Нацраді встановили, що для надання доступу до цих сервісів використовують домені імена з Росії, а мовою інтерфейсу за замовчуванням є російська. Крім того, правила користування і політика цих медіасервісів базуються на національному законодавстві РФ.

Загалом до переліку сервісів держави-агресора внесено 22 медіаресурси.

2

10 років другому Майдану, Революції Гідності
19 років першому Майдану, Помаранчевій революції

22 листопада виповнюється 19 років, як почався перший Майдан – Помаранчева революція. Вона була викликана тим, що надто вже затягнувся в нас пострадянський «перехідний» період.

Конкретно – приводом до Майдану стало рішення Центральної виборчої комісії визнати переможцем другого туру президентських виборів Віктора Януковича, кандидата тодішньої влади, очолюваної президентом Кучмою. Цьому кандидату протистояв Віктор Ющенко, лідер коаліції «Сила народу». До неї входили Блок Ющенка «Наша Україна», який мав потужну фракцію в парламенті, і БЮТ – парламентський Блок Юлії Тимошенко, сформований на основі партії «Батьківщина».

Другий тур виборів пройшов з великими фальсифікаціями на користь провладного кандидата. І проголошення його переможцем виборів викликало величезний протест по всій Україні, епіцентром якого став фактично захоплений учасниками протестів центр столиці, найперше – Майдан Незалежності.

Три тижні тривало протистояння. Майданом стала вся Україна.

Фініш другого Майдану у лютому 2014 року. На жаль, трагічний, кривавий

Глибокий політичний конфлікт у державі завершився мирно, рішенням Верховної Ради. Парламент ухвалив компромісне рішення: провести третій тур виборів, точніше, – повторне голосування другого туру. Практично це означало прогнозовану перемогу Ющенка. Натомість тоді ж, 8 грудня, Рада ухвалила зміни до Конституції, які значно обмежували повноваження президента на користь парламенту, проте ці зміни мали набути чинності після чергових парламентських виборів весною 2006 року.

Віктор Ющенко переміг при повторному голосуванні й у січні 2005 року вступив на посаду президента. Юлію Тимошенко він призначив прем'єр-міністром.

Однак Помаранчева революція не принесла бажаних змін у державі через розкол політичних сил Майдану. На доповнення до президентських виборів цим силам було необхідно виграти й парламентські. Та вже у вересні 2005 року почалися чвари Блоку «Наша Україна» і БЮТ. Вони призвели до того, що весною 2006 року їм не вдалося здобути більшості в Раді.

2

Оголошена передплата на нашу газету на 2024 рік

Усі поштові відділення й листоноші області ведуть передплату на «Світ-інфо» на будь-який термін і на будь-яку адресу в області.

Передплатний індекс «Світ-інфо» — 86514

Основні теми газети:

- Події в області, Україні і світі.
- Політика, соціальні проблеми, екологія.
- Публікації раніше невідомої нам історії України, СРСР.
- Проза і поезія відомих письменників світу.
- Культура, мистецтво, спорт.
- Корисні поради.
- У світі цікавого.

«Світ-інфо» — газета для кожного з вас!

Передплатна ціна — 20 гривень на місяць.

Долучайте нових читачів

Прочитавши нашу газету, покажіть її друзям, знайомим, колегам, запропонуйте також передплатити.

Курс у Євросоюз

Голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн 6 листопада прибула з візитом до Києва . Вона заявила: «Рада повернутися до Києва на свій 6-й візит за часів війни».

Президент України Володимир Зеленський та президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн взяли участь в урочистостях з нагоди Дня залізничника в Києві. Зеленський нагадав, що українські залізничники допомогли евакуювати 4 мільйони людей із зони бойових дій. «Наша залізниця перевезла вже тільки від початку цього року більше, ніж 120 млн тонн вантажів, зокрема, і глобально важливих вантажів, таких, як продовольство. І я вдячний кожній країні та Євросоюзу за підтримку залізничних шляхів»..

За його словами, від початку повномасштабної війни українські залізничники змогли побудувати нові життєво важливі маршрути, яких Україна потребувала десятки років. «І це маршрути з Польщею, з Румунією, Молдовою. Українські залізничники додають Європі внутрішньої інтегрованості, внутрішніх зв'язків».

Україна не просить для себе послаблень на шляху до Євросоюзу і виконує всі рекомендації Європейської комісії, надані нашій державі. Про це заявив президент Володимир Зеленський в Києві на спільній пресконференції з президенткою Єврокомісії Урсулою фон дер Ляєн.

«Рекомендації, необхідні для початку переговорів щодо членства, ми реалізували. Це стосується і верховенства права, і захисту людських прав та свобод національних спільнот, більшої прозорості в роботі державних інституцій та посилення антикорупційної інфраструктури».

Наступний номер газети вийде 7 грудня.

Планета з нами

1

8 листопада

Росіяни вчергове обстріляли місто Семенівку на Чернігівщині. Вдарили по самому центру, по цивільних обєктах.

10 листопада

У Чорному морі поблизу селища Чорноморське в окупованому Криму у ніч на 10 листопада було уражено два російських швидкісних десантних катери, з екіпажами і бронетехнікою, а в самому селищі було влучання в російську казарму. Операцію здійснило Головне управління розвідки Міноборони України. Катери пішли на дно.

Процес навчання українських льотчиків керувати багатоцільовимиими винищувачами F-16 йде за планом. Окремі пілоти вже проходять підготовку в небі з інструктором на бойових літаках.

Велика Британія вже підготувала 30 тисяч українських військовослужбовців — артилеристів, морських піхотинців, інженерів, бойових медиків тощо, повідомив британський прем'єр-міністр Ріші Сунак. Він нагадав, що ще 22 тисячі українських військових Британія підготувала ще перед вторгненням РФ у 2022 році.

11 листопада

Президент Володимир Зеленський привітав з річницею визволення Херсона від російських загарбників. «Росія ніколи не приходить «назавжди», хоч би скільки разів вона це повторювала. Бо Україна завжди повертається – завжди! Наші воїни тоді звільнили значну частину Херсонської області, додали захисту Миколаєву, Одесі, іншим містам і селам на півдні нашої держави та закріпили успіх України у битві за Чорне море. Крим відчув і своє майбутнє, побачив, наскільки ми поруч».

Зеленський: «Українці ніколи не втратять вдячності Польщі». Президент Володимир Зеленський 11 листопада привітав Польщу з Днем незалежності, зазначивши, що партнерство між двома народами робить сильнішою всю Європу. Він підкреслив, що український і польський народи об'єднані спільною метою й цінністю свободи. Запевнив, що українці «ніколи не втратять вдячності Польщі й завжди цінуватимуть допомогу поляків у найважчий час російської агресії».

12 листопада

Європейський Союз у Міжнародний день солідарності з Білоруссю вкотре засудив репресії білоруського режиму. В ЄС заявили, що після сфальсифікованих президентських виборів 2020 року ситуація з правами людини в Білорусі продовжує різко погіршуватися. Режим здійснив понад 40 000 політично вмотивованих арештів, порушив щонайменше 12 000 політично вмотивованих кримінальних справ і утримує майже 1 500 політичних в'язнів. «ЄС підтверджує свою вимогу щодо негайного та безумовного звільнення всіх політичних в'язнів у Білорусі», йдеться в заяві. ЄС, як сказано в заяві, буде підтримувати білоруський народ доти, доки він стоятиме на шляху до незалежної, демократичної та процвітаючої країни, яка є частиною мирної Європи.

14 листопада

Втрати російських агресорів із 24. 02. 22 по 14. 11. 23 орієнтовно склали: особового складу – близько 313470 осіб; танків – 5362; бойових броньованих машин – 10086; артилерійських систем – 7589; ракетних систем залпового вогню – 882; засобів ППО – 580, літаків – 322, гелікоптерів – 324; безпілотних літальних апаратів оперативно-тактичного рівня – 5649; крилатих ракет – 1551; кораблів/катерів – 22; підводний човен – 1; автомобільної техніки та автоцистерн – 9973; спеціальної техніки – 1081.

10 років другому Майдану, Революції Гідності

19 років першому Майдану, Помаранчевій революції

Довелося для формування правлячої більшості йти на альянс із Соціалістичною партією. Однак невдовзі її лідер Олександр Мороз переметнувся до регіоналів, які раптом опинилися в Раді в більшості та протягли на важливу посаду прем'єра саме Януковича.

Між тим, чвари «Нашої України» і БЮТ тривали, навіть після розпуску Ради 2007 року, позачергових її виборів та повернення на посаду глави уряду Юлії Тимошенко.

Чвари закінчилися поразкою Майдану на президентських виборах 2010 року, які виграв Янукович. Далі було скасування змін до Конституції, здійснених у грудні 2004 року, тобто відновлення величезних повноважень президента. Далі – «переформатування» парламенту на користь регіоналів, за рахунок перебіжчиків із фракцій, усупереч результатам виборів 2007 року. І повна узурпація влади Партією регіонів.

Такий реванш антиукраїнських сил викликав другий Майдан, який почався 21 листопада 2013 року.

Другий Майдан тривав уже три місяці й далеко не мирно. Дійшло до боїв між повстанцями й силовиками режиму. У січні 2014-го були перші вбиті протестувальники. Завершилося все взагалі великою кров'ю – 18 і 20 лютого в центрі столиці було вбито силовиками понад сто учасників протестів, їх назвали Небесною Сотнею. Були загиблі і з боку силовиків.

Як і в період першої революції, владу в цю надзвичайну кризу держави взяв до своїх рук парламент. Верховна Рада у 20-х числах лютого сформувала своє нове керівництво, призначила новий уряд, ухвалила постанову, що президент Янукович самоусунувся від виконання повноважень, утікши з країни, відтак – призначила нові президентські вибори на травень 2014 року. На них уже в першому турі переміг кандидат Майдану Петро Порошенко.

Майдан Незалежності по завершенню боїв. На дальньому плані – спалений під час штурму Будинок профспілок, де всі три місяці перебував штаб повстання

Восени того самого року відбулися позачергові вибори Верховної Ради.

…Минає 10 років. На жаль, основні гасла, вимоги другого Майдану, як і першого, поки що не виконані. Досі не покарані ті, хто вбивав людей на Майдані. Одіозні діячі режиму регіоналів утекли за кордон, менші – здебільшого відбулися легким переляком.

Більше того, стався ряд нових трагічних явищ, і деякі вперше в новітній історії України.

В Україні – війна. Єдина країна Європи, де йде повномасштабна війна. Почалася невдовзі після Майдану загарбанням Росією Криму, а також підтриманим нею заколотом на Донбасі, захопленням значної його частини.

А продовженням цієї війни стало вже повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого минулого року.

У державі не подолана корупція. І як її зіставити з гаслами соціальної справедливості, з якими люди вийшли на Майдан? Це продовжувалося і всі 5 років попередньої, постмайданної влади, яка прийшла якраз з другого Майдану, на його гаслах і вже, на жаль, на крові. Триває це і зараз.

Якщо при всьому цьому другий Майдан усе-таки був потрібен, то чому саме? Очевидно, щоб ліквідувати антинародний режим регіоналів. Але, якщо той режим довелося ліквідовувати такою ціною, то як цей режим міг з'явитися в демократичній державі в центрі Європи? Він з'явився внаслідок ганебних п'ятирічних чвар переможців першого Майдану, а також слабкості української демократії, нашого громадянського суспільства.

Усе це триває й нині. Щодо громадянського суспільства, то його вершина – політикум – це взагалі партійний фарс, з існуванням більш як 350 партій. І насправді це партійки на обслуговуванні олігархів. А замість того, щоб об'єднуватися, насамперед національно-демократичним силам, – нові чвари й поява все нових партійок.

Тому, відзначаючи річниці Майданів, День Гідності і Свободи, маємо говорити про те, щоб утілити в життя гасла Майдану. А це можливе лише при справжньому громадянському суспільстві, припиненні політичних чвар, об'єднанні демократії. Все це – задля Перемоги, збереження Української держави, повного відновлення її територіальної цілісності, яка визнана світом саме в кордонах 1991 року. І довгожданого миру.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Верховна Рада ухвалила державний бюджет 2024 року

Верховна Рада України на засіданні 9 листопада ухвалила проєкт державного бюджету на 2024 рік. До другого читання проєкт бюджету на наступний рік зазнав мінімальних змін.

Так, план по доходам збільшили на 22,2 млрд грн за рахунок збільшення в основному ПДВ з ввезених в Україну товарів, а також податку на прибуток банків, ввізного мита і рентної плати.

Загалом доходи державного бюджету встановили на рівні 1,768 трлн грн, видатки 3,35 трлн грн.

Основною статтею видатків є оборона – для забезпечення сил безпеки та оборони будуть спрямовані 22,1% ВВП або 1,69 трлн грн .

Також у бюджеті-2024 передбачили видатки на розвиток оборонно-промислового комплексу: 43 млрд грн на виробництво БПЛА; 43 млрд грн на виробництво боєприпасів та зброї.

Кошти на сектор національної безпеки та оборони покриваються винятково внутрішніми надходженнями: податками, митними платежами, дивідендами держкомпаній, приватизацією та коштами від розміщення ОВДП.

Решта видатків потрапляють в площину дефіциту бюджету, який передбачено у сумі 1,57 трлн грн. Фінансування державного бюджету буде здійснюватися за рахунок зовнішніх запозичень (1,67 трлн грн), розміщення ОВДП (525,9 млрд грн) та надходжень від приватизації (4 млрд грн).

На соціальний захист буде спрямовано майже 470 млрд грн. На підтримку ветеранів буде спрямовано вдвічі більше, ніж в попередньому році – майже 15 млрд грн, з них 1 млрд грн – на протезування воїнів.

Видатки на медицину та освіту становитимуть 201 млрд грн та 69 млрд грн відповідно.

До другого читання також зазнав змін макропрогноз, який закладається в основу бюджетних розрахунків: реальне зростання ВВП наразі прогнозується на рівні 4,6%; інфляція – 9,7%; середньорічний курс долара — 40,7 грн.

Присвоєно звання «Почесний громадин міста Чернігова»

Чернігівська міська рада на своїй сесії 1 листопада ухвалила рішення про чергове присвоєння звання «Почесний громадин міста Чернігова». Його присвоєно, зокрема, військовим, які на початку вторгнення російських агресорів захищали Чернігів, а зараз продовжують службу в нашій армії. Це Стефурак Микола Миколайович, майор ЗСУ, заступник командира механізованого батальйону; Олефіренко Артур Олександрович, капітан ЗСУ, командир 8-ої танкової роти 3-го танкового батальйону; Приходько Олексій Михайлович, старший сержант ЗСУ, командир грана тометного відділення гранатометного взводу механізованого батальйону. Також це звання присвоєно Чернігівському міському голові (2015 –2023 р.) Атрошенку Владиславу Анатолійовичу, за внесок у громадське, економічне, духовне життя міста. За видатні заслуги в галузі охорони здоров'я почесного звання удостоєний Фриз Володимир Іванович, завідувач ортопедичного відділення КНП «Чернігівська міська лікарня № 2», лікар ортопед-травматолог.

Український літературний фестиваль «Книжкова толока» – в Німеччині

19 – 22 жовтня у Мюнхені відбувся вже другий український літературний фестиваль «Книжкова толока» за участі письменників, науковців, громадських діячів з України і Німеччини.

Цей мандрівний літфест 18 років тому започаткувала сподвижниця української справи Любов Хомчак, а нині продовжує Тетяна Пилипець. Він об'їздив багато міст і містечок, об'єднуючи людей спільнодією для утвердження українського слова, популяризації української книжки й української ідеї.

З такою самою метою ми організували свято української мови, літератури, культури для біженців з України та усіх, кому болить українсько-російська війна, хто скучив за Батьківщиною, за рідною мовою, за спілкуванням.

Ініціативу підтримала німецька культурно-освітня Громадська організація «Gorod», у приміщенні якої і відбулася більша частина заходів.

Другий день – це день авторських презентацій. Проте почали із екскурсії для гостей «Зародження нацизму», яку провів геноцидознавець, викладач УВУ Генадь Побережний. Події 30-х в нацистській Німеччині перегукується із деструктивними процесами у країні-загарбнику, із російським неонацизмом, що прогледіла Європа.

Історичні паралелі визвольних змагань проглядаються і в книзі Ірен Роздобудько про Олену Телігу «Неймовірна. Ода до радості», яку письменниця презентувала українській спільноті, доповнюючи цікаву розповідь відеорядом з власної кінотворчості.

Наталія Ярошенко, волонтерка Інтернаціонального легіону, докторантка з екологічних студій, перебуваючи на реабілітації у Німеччині, створила книгу коміксів про екоцид, що чинить загарбник в Україні, і презентувала на Толоці українськомовний та німецькомовний варіант. .

Організатори і активні учасники фестивалю. Крайня справа – Людмила Зіневич

Фестиваль розпочали з панельної дискусії із надважливої теми «Візія України у світі: минуле і сучасність». Про те, коли і як наша держава стала впізнаваною у європейському та американському інформаційному просторі як окремішна і незалежна, як українсько-російська війна змістила акценти в безпековій парадигмі. Про це розмовляли з громадською активісткою, волонтеркою, організаторкою численних мітингів у Баварії проти російської агресії на підтримку України Валентиною Де Маар, українською журналісткою письменницею Катериною Флекман, письменницею, сценаристкою, викладачкою Ірен Роздобудько, професором політології, геноцидознавцем Генадем Побережним (США).

Переповнена зала й численні запитання від слухачів ще раз засвідчили актуальність теми.

Фестивальний вечір продовжив молодіжний поетичний простір «Ніч поезії»: відкриття нових імен, творів, калейдоскоп вражень, відчуттів, емоцій. Катерина Флекман презентувала нову збірку віршів – поетичних хронік з життя українців після повномасштабного вторгнення рф «Світло живе не в дротах». Поетка, художниця, дружина загиблого Героя Олександра Ганна Осадко поділилася своїми надзвичайно зворушливими віршами-рефлексіями. Голосом героїв–захисників на поетичному вечорі став голос Тетяни Пилипець, організаторки Форуму воєнних письменників: у її виконанні звучали вірші фронтовиків і її власні ніжно-ліричні вірші про силу кохання на війні. Тетяна П'янкова артистично вишукано представила слухачам інтимну лірику, або тілесну, за визначенням авторки.

До поетичного вечора долучилася і студентська молодь: поети-початківці з Каразинського університету та з Українського вільного університету поділилися своїми творчими набутками.

Пісенною окрасою вечора були бардівські пісні Ігоря Жука та народні українські пісні у виконанні фольклорного колективу «Калина», який створили самі біженці.

Український Мюнхен

Тетяна П'янкова представила читачам книгу-крик, книгу-пам'ять, у якій звучать живі голоси людського моря часів Голодомору 1932 – 1933 рр. «Вік червоних мурах», написану на документальній основі.

«Данке, Дойчланд!» («Спасибі, Німеччино!» – книга живих історій біженців, написана волонтеркою українського походження Вікторією Швапцфішер, близька і зрозуміла кожному слухачеві з України.

Презентаційний блок завершив, як завжди, красномовний, мудрий і дотепний виступ класика сучасної української літератури Мирослава Дочинця із прем'єрою нової книги «Федорцьо, приятель сердечний» та іншими сердечними звіряннями про письмо. Після чого вишикувалася черга пошановувачів творчості майстра за книгами та автографом.

Яскравим фіналом другого фестивального дня стала концертна програма мистецького дуету Ірен Роздобудько – Ігор Жук.

Останній день літфесту ми почали із мистецького подарунку гостям (завдячуємо українській історикині Олені Корзун) – українськомовної екскурсії в Мюнхенську картинну галерею, де зберігаються шедеври європейського живопису (Дюрер, Тіціан, Рубенс, Леонардо да Вінчі, Клімт тощо).

Надзвичайно цікавою видалася дискусійна панель про жіночу літературу та місію жінки у війні «Українка: вижити, жити, перемогти». Розмова йшла про визначення «жіночої літератури», про тяглість української літературної традиції від Марко Вовчок, Олени Пчілки, Лесі Українки, Ольги Кобилянської до присутніх у залі письменниць.

Ірина Міллер, тележурналістка, поетка, власним прикладом волонтерства, літературної творчости продемонструвала місію української жінки у війні.

Літератори «Книжкової толоки» силою свого поетичного слова підсилили акцію протесту проти агресії РФ на мітингу української громади у середмісті Мюнхена, які майже щотижня нагадують німецькому суспільству про криваві події в Україні та необхідність збройної допомоги.

Закрив літературний фестиваль круглий стіл «Там, де ми, – там Україна», про спільну боротьбу задля нашої ПЕРЕМОГИ, волонтерський рух у всіх різновидах (матеріальна допомога військовим та постраждалим цивільним, освітнє, культурне волонтерство). Очільниця ГО «Gorod» Ніна Вишневська розповіла про волонтерську допомогу біженцям, про створення навчального хабу Каразинського університету, де нині офлайн навчається понад 200 студентів ХНУ.

Фестиваль засвідчив великий попит на живе спілкування рідною мовою, на українську книжку. Подружжя луганських волонтерів Ворожейкіних організували ярмарок української книги, на якому було представлено понад 300 найменувань від видавництва «Ранок» та «А- Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» та різноманіття сувенірної продукції патріотичної тематики.

Щира вдячність усім учасникам літфесту за спільнодію, студентам ХНУ за волонтерську допомогу. Сподіваюсь, що далі буде.

Людмила ЗІНЕВИЧ
Фото: Ігор Жук

Необхідне доповнення. *Авторка статті Людмила Зіневич була ініціаторкою і одною з головних організаторів цього потужного фестивалю української книги, мистецтва. Це цілком природньо. Адже Людмила Василівна – відома чернігівська громадська діячка, кандидат філологічних наук. Майже 8 років тому створила й беззмінно очолює Чернігівські Безкоштовні курси українсько мови. Багато років викладала філологію в університеті. А у 2019 – 2022 роках була директоркою Чернігівської центральної міської бібліотеки і загалом міської бібліотечної системи. Бібліотека стала справжнім центром духовності, культури міста. При ній працювали і згадані БКУМ.*

Обставини склалися так, що Людмила Зіневич другий рік у Мюнхені. Вона працює за фахом, доцентка Харківського Національного університету ім. Каразина. Причому, навчання тут іде очно: в Німеччині серед українських біженців чимало студентів і викладачів цього престижного закладу, то ж він відкрив у Мюнхені навчальний центр.

Звичайно ж, Людмила Зіневич веде і активну роботу серед українства. В числі організаторів акцій на підтримку України, організовує і відправляє в Чернігів гуманітарну допомогу, в тому числі для армії. Створила і там БКУМ. До речі, вони продовжують роботу і в Чернігові, в культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо», при Гончаренко-центрі. І ось тепер такий потужний український літературний фестиваль в Німеччині.

Варто додати, що за тиждень до Книжкової толоки у Мюнхені таке свято пройшло і в Чернігові. І Людмила Зіневич була однією з його організаторок. Про що публікація в позаминулому номері нашої газети.

Ірина Ващук: служіння Україні, світовому українству

Ірина Ващук, відома діячка української діаспори, вирішила після 15-ти років головування скласти повноваження голови Світової Ради Суспільної Служби Світового Конгресу Українців. СКУ – головна організація, що об`єднує українську діаспору. А її Суспільна Служба – також давня і авторитетна організація, що активно працює для згуртування закордонного українства, зміцнення його зв`язків з Україною.

У нас діє Чернігівська міська організація Суспільної Служби, при Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо». Очолює її подвижниця української справи Тетяна Жогалко. Організація займається просвітництвом, підтриманням українських традицій, гуманітарною діяльністю.

Пані Ірина Ващук добре відома і у нас в Чернігові, бувала тут, постійно співпрацює з місцевою організацією Суспільної Служби. Світова Рада Суспільної Служби надала фінансову допомогу на відновлення пошкодженої обстрілами Катерининської церкви Чернігова, а також для тутешніх постраждалих від війни.

На черговому Х з`їзді Світової Ради, що пройшов 28 жовтня в Торонто (Канада), центрі української діаспори, пані Ірина попросила відставки.

З`їзд пройшов з успіхом. Його привітали всі потужні організації української діаспори. Починаючи з СКУ, також Конгрес українців Канади, Українська стрілецька громада Канади, Українське Національне об`єднання Канади, Організація україно Канади ім. О. Басараб, Ліга українок Канади, Українська світова кооперативна рада, Міжнародна організація українців «Четверта хвиля», Український з`єднаний харитативний фонд UNITED, Українська православна церква в Канаді, Українська католицька єпархія Торонто і Східної Канади,

На з`їзді, у звіті правління за останні 5 років каденції, було багато сказано про об`єднання світового українства, співпрацю з українською державою, допомогу діаспори Україні, особливо в цей непростий для неї час війни. Цим же темам було присвячено і «круглі столи».

Новою очільницею Світової Ради на з`їзді обрана Уляна Гуцал.

А Ірина Ващук і далі залишається активною діячкою світового українства.

Благодійний фестиваль «Буковина автентична»

Українську народну пісню називають дзеркалом нашого життя. Саме таким світлим відображенням сьогодення з його минулим і майбутнім став Бренд Чернівечини, фестиваль «Буковина автентична».

Міжнародний благодійний фестиваль (2-й етап, перший у 2019р) імені Євгенії Ярошинської, якій 18 жовтня було 155 літ з дня

народження, відбувся у Заставнівському Палаці культури, з ініціативи місцевої «Просвіти», під патронатом Буковинської «Просвіти», за співзасновництва місцевих Палацу Культури, Школи мистецтв і «Заставнівської волонтерської сотні».

Полум`яна квітка Буковини Євгенія Ярошинська, перша україномовна письменниця на Буковині, учителька, збирачка давніх буковинських народних пісень, була переконана, що пісня своєї землі гармонізує людину, допомагає українцям боротися з ворогами. Тож девіз пісенного форуму – СПІВАЄМО ЗА ГЕРОЇВ (точніше, Герої співали голосами учасників Фесту), ДЛЯ ЗСУ!

Мета – ДОПОМОГА ЗСУ від «Просвіти», вдячність за можливість збереження народного піснеспіву.

Грандіозний початок пісенного дня – на сцені 60 учасників хореографічної студії «Пролісок» комунального закладу «Палац культури та мистецтв» міськради з патріотичною композицією «Майбутнє України»!

Ще одне відкриття Фесту-2023 – новостворений хор «Заставнівська «Просвіта» (керівник Ілля Гайдей). Як і відомий Хор капеланів ПЦУ.

У Фесті-2023 взяли участь понад 20 колективів самодіяльності Буковини та з-за кордону – сусідньої Південної Буковини Румунії («Полонинка») та далекого, але дружнього народу Сакартвело (Грузія) «Господар» (Maspindzelo).

Були автентичні пісні. Автентичне вбрання зустрічало у фойє Палацу, результат праці місцевих майстринь (Любов Кіцан, Валентина Бурденюк, Софія Тілабова). Також були автентичні народні страви.

Відбулося і вручення обласної літературної премії ім. Євгенії Ярошинської знаній у краї поетесі Марії Гаврилюк-Бужняк. Премія заснована обласною «Просвітою».

Аншлаг залу на 600 місць, яскраві враження. А у благодійних скриньках зібрали для нашої армії 67 855 грн, 1 000 дол, 500 євро.

Буковинська пісня окрилює, надихає!

Світлана МАСЛОВСЬКА,
голова Заставнівської «Просвіти»,
Чернівецька область

«Якби я їх відпустив, а процес зірвався – я б застрелився» – суддя Дячук про справу Небесної сотні

– Але ж усі розуміли ризики – ми бачили, як від судів тікали інші «беркутівці», зокрема командир спецроти Дмитро Садовник.

– Ризики були. Після того, як я б їх відпустив, вважаючи, що ризиків нема і вони б пішли, а процес зірвався – я б застрелився просто-напросто. Були ризики, тому ми не ухвалювали такого рішення. Кожного разу – почитайте наші ухвали, у нас були абсолютно мотивовані рішення і можна прослідкувати динаміку, зміну акцентів.

Щодо ролі Тамтури 20 числа. Балістика – нуль. Автомат на місці, йому не сказали його здати – вас це не дивує? Здали ж чомусь автомати 21 людина, з яких 16 – відстріляні. А йому не сказали здати.

Він був у роті спецпризначення, в чорній формі з жовтими пов'язками, на спині напис «Беркут», озброєний, з автоматом Калашникова в іншій локації, за бетонною барикадою. Ми встановили, де саме, він бездіяв весь час і це зафіксовано на відео.

«Стріляли з метою звільнити Жовтневий, потім – помста»

– Чому ви відхилили кваліфікацію цього злочину як теракт, на якій наполягала прокуратура? Прокурори стверджували, що застосування зброї у такий спосіб мало на меті залякування.

– Будь-яке застосування зброї – це не теракт. Вбивство – це не теракт. Кількість вбитих не є визначним критерієм того, це теракт чи масове вбивство.

Терористичний акт передбачає, що вбивство є лише способом досягнення певної мети. Мета є ключовою ознакою терористичного акту. Терористична мета має бути, так би мовити, у залякуванні населення з метою розпустити Майдан.

Ми встановили, що обвинувачені, які діяли в складі підрозділу і виходили до Жовтневого палацу, не діяли з метою розпустити Майдан. Вони стріляли з іншою метою. Спочатку це було пов'язано зі звільненням Жовтневого палацу, потім – помста, виконання наказу.

Мета – завдати їм більших втрат – безумовно, жорстока. Але це не свідчить про те, що в такий спосіб вони діяли, щоб людей з Майдану прибрали.

– Якщо це організована група, яка роль посадовців, вищих за ієрархією – командирів, міністра внутрішніх справ і, зрештою, самого Януковича? Виконавці – це суто бійці «Беркуту»? Чи все таки в суді було доведено, що це був план, наказ від вищих посадових осіб?

– У нас відсутній жоден доказ, який би вказував на зв'язок між конкретними співробітниками «Беркуту» і президентом України.

– Навіть через командирів до міністра внутрішніх справ?

– Це уявлення. Звичайно, що зв'язок по службі був. В такому випадку причетна Верховна Рада, яка прийняла закон про міліцію, що дає можливість застосовувати зброю, а як верховний голокомандувач, президент причетний до всього, що відбувається з людьми у формі. Цей зв'язок безперечний.

Але ми досліджували не тільки 20-те число. І це є великим плюсом нашого процесу. Події не можуть бути відірваними від контексту. Вони є частиною процесу, який ми назвали Майданом.

Загиблі на Майдані 20 лютого 2014 року

У суді встановлено на підставі доказів, що, починаючи з 21 листопада 2013 року, влада України, посадові особи різних рангів і, звичайно, президент України своїми спільними діями проводили цілеспрямовану стратегію придушення Майдану. Це записано у вироку суду.

Це відправна точка, яку не почули вчора всі учасники процесу, але для нас є принципово – ми таким чином вирішували питання витоків цього насильства. Звідки це? Це якісь недолугі працівники «Беркуту» зі звірячим обличчям вискочили, чи це якась спланована операція?

Ми оцінили всі події і сказали, що була така стратегія – цілеспрямованого придушення Майдану. Ця стратегія передбачала у тому числі силовий компонент, який, як це для когось не парадоксально, тільки посилював насильство у відповідь. Ми оцінювали всі знакові події Майдану на предмет насильства з тим, щоб сказати, це мирний чи не мирний протест.

Суд вирішив те, на що уникали давати відповідь багато державних структур. Ми дійшли висновку, що протест очевидно з самого початку був мирним, виключно мирним. Далі ми дійшли до певного градуса – це, звичайно, «Водохреще» (*події 19-22 січня 2014 року на вулиці Грушевського як реакція на ухвалення парламентом «Законів про диктатуру» – УП*), яке було критичним з точки зору такої оцінки.

Але ми залишили це за ознакою мирного протесту – за умови, що це не стане тенденцією. Ми сформували це правило – коли насилля застосовується під час протестних акцій, це не є свідченням не мирного протесту.

В іншому випадку це має бути тенденція або мета: скажімо, проголошено зі сцени: «Ми йдемо нападати, бити». Навіть якщо не проголошено, але мета така є, тоді ця акція не є мирною.

19 січня ми оцінили як останній шанс. 18-го лютого протест втратив ознаки мирного, оскільки мета, яка була поставлена заздалегідь, вже передбачала силове зіткнення. Досягти мети, яка була поставлена під час «мирної ходи», неможливо було без зіткнення з правоохоронцями. Оскільки в нас на той час вже сформувався цілий протестний рух, фактично це вже була ознака чи спроба революційних дій. Можна назвати і повстанням. Але 18-го числа його не було реалізовано.

Відбулася кульмінація, де відкрилися обидві сторони. Ми прямо зазначаємо це у вироку: приховане застосування зброї з боку сторін.

Вже не випадкові вогнепали, а вбиті десятки осіб, як з боку протестувальників, так і з боку працівників правоохоронних органів. Можна вираховувати динаміку, хто перший був. Але тоді ми будемо розглядати вже справу 18-го числа.

20-го ж числа застосування зброї в 5.30 ранку по відношенню до працівників правоохоронних органів перегорнуло інший аркуш. Зрозуміло, що це була спланована дія. Ми не знаємо, що це за особи. В судовому рішенні написано: «невстановлені особи».

– В інших судах України цього також не встановлено, адже діє так званий закон про «амністію», заборону переслідування учасників протестів.

– На жаль. Оскільки версія прокуратури з терористичним актом, може, і набула б змістовного наповнення. Її можна було б зрозуміти.

Отже, працівники міліції були обстріляні і далі розпочалися хаотичні дії, пов'язані з тим, що вони залишали свої позиції. Це був наступ з боку Майдану. Далі ця ситуація була підхоплена стихійно, але масово – виходом за барикади.

Далі ситуація розвивалася стрімко – настільки стрімко, що в Жовтневому палаці ми бачили недоїдки сніданків, залишених правоохоронцями. Це деталі на відео, але на це треба звертати увагу.

Нам не казав Янішевський, яке він приймав рішення, але з огляду на те, що ми побачили, було прийнято рішення застосувати силу по відношенню до активістів з тим, щоб звільнити майданчик біля Жовтневого палацу і дати можливість евакуації правоохоронців. Такий висновок ми робимо не міркуючи, а виключно з візуалізації дій.

Жертви 20 лютого 2014 року

Оскільки вони почали такий рух – вони не побігли до готелю «Україна», вони виходили професійно, зачищаючи територію і зупинилися саме на цьому п'ятачку біля Жовтневого. Хоча можливість для наступу й оточення у них була – але ж вони цього не роблять.

Вони зупинилися і з 9:12 до 9:14, дві хвилини – а це великий час для тих подій – ми не чуємо взагалі пострілів. На що це вказує? Мету досягнуто. Немає необхідності впливати на активістів. Летять пляшки із запальною сумішшю, але не долітають. Загрози для них (*силовиків – УП*) немає.

Далі працівники міліції бачать, що рухаються активісти, які агресивно налаштовані – хто б що не казав, вони не з квіточками йшли, а із засобами ураження. Нехай вони були такими, що не дають підстав для застосування вогнепальної зброї, але це небезпечно.

В Жовтневому палаці заблоковані працівники міліції, тож ухвалюється рішення деблокувати їх і надати можливість евакуюватися. Мета легітимна. Засоби, якими вона досягається, неадекватні й не відповідали крайній мірі – застосуванню вогнепальної зброї.

Тепер повертаємось до наступу Майдану. Він теж був специфічним. Я не дарма сказав, що він мав стихійний характер. Сцена гуляла в той час, коли на Майдані відбувалися активні події. Це була стихія, яка розтягнулася.

Якщо ви проаналізуєте ще раз відео, ви побачите межу, до якої основна маса протестувальників дійшла впевнено і що вони не переходять якусь внутрішню межу. Ці люди, серце Майдану, так можна сказати, зупинилися під містком. А ті поодинокі пішли далі. Їх трошки підтримали, але далі все менше і менше. Тому коли був так званий вихід роти спеціального призначення на майданчик перед Жовтневим, наступ вже закінчився як такий і не мав такої інтенсивності.

Відверто кажучи, це не наше завдання повчати спецпідрозділ, як діяти. Але ми свідомі того, що вони, будучи фаховими спеціалістами, мали безліч інших способів впливу на людей, аби ті, що лишалися на Інститутській, і десяток перед Жовтневим, втекли.

12 хвилин Майдан мав можливість уникнути розстрілу – вже були четверо загиблих і 8 поранених. На цьому могло все зупинитися. Але це не закінчилося, оскільки після вбивства Симисюка і поранення Панченка, окрім іншого, з'являється суб'єктивний психологічний мотив – помста.

Дивіться, яка тонка межа – захист. Стріляють у міліцію – стріляємо у відповідь, проста формула. Але необхідна оборона діє в момент посягання. Тобто є посягання – одразу реагуєш, щоб не вбили третього, четвертого, щоб захистити особовий склад у момент їх обстрілу.

Але сталося не так. Пройшов певний час, їх ніхто вже не обстрілює так, щоб вони не могли побачити чи ідентифікувати стрілків. Їхні дії не були пов'язані з протидією стрілку, вони пов'язані з протидією всьому Майдану. Тому так і хочеться сказати, що вони воювали з усім Майданом – фактично так і відбулося після 9:17, оскільки вже не було різниці. Були вороги.

Ми аналізували у вироку це психологічне зерно, вороже відношення один до одного на динаміці Майдану, як воно формувалася і заохочувалося владою. Ми також вважаємо, що в січні і грудні працівники ФСБ, які нами встановлені, не даремно приїжджали «поділитися досвідом».

– Якою була роль Януковича у розстрілах?

– Нами доведено, що посадові особи, в тому числі з керівництва держави, а це є і президент України, здійснювали цілеспрямовану стратегію придушення Майдану будь-яким шляхом. Спочатку витісняли – не вийшло. Атакували, були провокації, переслідування, застосування силового блоку в більш жорстокий спосіб. Це в свою чергу породжувало спротив людей.

«Це випадок, коли народ мав право на повстання»

– Якщо говорити про те, що це була революція чи повстання, то чи було на меті захоплення влади?

– Якщо б така мета була, це би сталося. Але ж вона не була реалізована. Ми розвіяли міф, наратив про політичний переворот в країні. І у вироку є рішення з цього приводу. Воно грунтується не на нашому внутрішньому переконанні, а на оцінці доказів.

Ми допитували працівників з керівного складу спецпідрозділів, функціоналами яких є охорона державних осіб, органів влади, урядового кварталу і так далі – УДО, СБУ. Жоден із них не сказав про те, що була реальна загроза захоплення державних інституцій у Києві.

Навіть 18-го числа не йшлося про захоплення, а про тиск, про схилення до прийняття рішення – щоб Верховна Рада проголосувала. Ніхто не йшов її захоплювати. Правоохоронці, спеціалісти, які оцінюють ці загрози, сказали, що такого не було.

Жодна будівля не була захоплена, хоча можливість для цього була об'єктивна. Більш того, один з цих фахівців – комендант Кабінету міністрів, полковник управління Державної охорони уточнив, що саме за допомогою Самооборони, оскільки відсутня була міліція в урядовому кварталі, охороняли об'єкти державної значимості. Тобто вони взаємодіяли, забезпечували пропускний режим – це принципово.

– Упродовж процесу ви розвіяли багато міфів, зокрема про «грузинських снайперів», треті сторони, які звідкись, з якихось дахів буцімто стріляли в обидва боки. Але моє питання про роль Росії. Чи був встановлений у суді вплив Росії безпосередньо на ці події?

– Ми на це теж дали відповідь у вироку. Ми встановили, до речі, завдяки показам колишнього президента Януковича, як би їх критично хто не сприймав, що він опинився на так званому «шпагаті». Я його цитую, його тролили потім з цього приводу, але він сказав, що опинився саме внаслідок економічного тиску з боку Росії перед тим, що приймати рішення йти в Євросоюз – невигідно.

5

«Якби я їх відпустив, а процес зірвався – я б застрелився» – суддя Дячук про справу Небесної сотні

4

Ми ним не обмежилися. Леонід Кожара, тодішній міністр закордонних справ, чітко сказав, що був тиск з боку Росії. Цю інформацію підтвердив колишній народний депутат, член комітету з міжнародних відносин Валентин Наливайченко – що президент після приїзду з Сочі різко змінився.

Ми оцінюємо, що тиск проходив не тільки в економічних заходах, мабуть, і при спілкуванні.

Серед значущих обставин, це перше: рішення про відмову від підписання було прийнято під тиском Російської Федерації. Нами зафіксовано приїзд специфічних спеціалістів з ФСБ – ми не знаємо предмет спілкування, лише можемо здогадатися, що воно передбачало обмін досвідом. Але на цьому це не закінчилося – була пряма допомога спецзасобами посиленого характеру, вона задокументована. Росія заохочувала силові дії, підтримувала їх і надавала матеріальний ресурс для цього, це також зафіксовано. Також було прийнято рішення готувати операцію по захопленню Криму.

Очевидним є і те, що 20 лютого було використано прямо для реалізації плану 24 лютого 2022 року. Ми зв'язали Майдан із сьогоднішнім широкомасштабним вторгненням і в зв'язку з цим наша справа перестала бути сухою історією.

– Як ви для себе зрозуміли, чому хлопці продовжували підніматись Інститутською?

– Вихід за барикади був стихійним, несплановним, неочікуваним. Важко тоді було передбачити все, що станеться, але бажання утримувати нас у стойлі і спроба вийти з нього – просто для того щоб подивитися, що за парканом… От за цей вихід нам і дали по зубах. І використали, щоб знекровлювати нашу країну.

– Чи можна сказати, що на Майдані люди реалізовували своє право на повстання?

– Ми у вироку не втекли від цієї теми. Вона дуже слизька, оскільки жодна влада не заохочує встановлення норм, які передбачають її зміну шляхом повстання. Ми сказали, що це право, яке обговорюється, воно дискусійне, і ми сприймаємо його лише в контексті подій Майдану. Так і дійшли висновку, що події на Майдані якраз підтверджують тезу про те, що народ у випадку свавілля влади і тиранії має право протистояти цьому за законами необхідної оборони.

Тут принциповим є, що повстання не означає реагування на хабарника чи очільника райдержадміністрації, захоплення суду. Повстання це теж не правове, а світоглядне явище, яке межує з порушенням закону. Тому ми кажемо, що народ має право, коли є встановлені процедури змінюваності, підзвітності влади. Коли ми обрали владу з тим, щоби рухатися в бік Європи, а влада, виграв вибори, розвертається. Як, наприклад, у Грузії.

Ми починаємо протестувати, а нас розганяють, у нас забрали голос, його делегітимізували. Народ інше підтримав, а він (Янукович – УП) каже: не треба, у мене є 5 років, що хочу, те і роблю. Оце випадок, який каже про те, що народ мав право на повстання.

А повстання – це протест зі зброєю. Не треба боятися цього, треба називати речі своїми іменами. Інколи може статися така ситуація, коли люди беруть зброю і відстоюють своє право. Люди стали агресивніші, стали захищатися, формувати парамілітарні утворення, які здатні проводити силові операції гуртом і набувають досвіду протистояти владі в силовий спосіб.

Ну, формально це є незаконно, але якщо це відбувається в умовах тиранії і свавілля, то цей рух опору будуть підтримувати демократичні країни, люди будуть підтримувати душею, ставати в стрій і протистояти. А що стосується насилля, то воно може бути так само, як і для міліції, лиш крайньою необхідністю.

– Обмін обвинувачених у 2019-му році – як ви оцінюєте цей крок? Як це вплинуло на процес?

– Ми негативно відреагували на це, як на втручання в наш процес. Ми подали до Вищої ради правосуддя заяву, що з боку влади відбулося втручання в діючий процес без будь-яких погоджень, дозволів – просто взяли і віддали. Я, як головуючий, маю так реагувати.

Як людина я розумію мотиви осіб, які ухвалювали рішення. Ми розуміємо, що там робиться, і ми фактично подарували людям життя, повернувши їх. Але ж ми заявляли про те, що перебуваємо на виході з процесу. Ми виходили на весну (обмін відбувся у грудні – УП) закінчувати процес. Тобто в такому режимі, щоб був вирок, а далі – приймайте рішення. Відсутність допиту обвинувачених у суді є великою вадою доказової бази, оскільки ми не можемо самі придумувати, чим вони керувалися.

– Що цей суд дає нам у майбутньому для інших процесів, можливо, пов'язаних з війною, масовими злочинами?

– Навіть серед колег я чув, що це закінчиться нічим і ми до кінця не дійдемо, або не зможемо, або перехочемо, бо так, на жаль, вибудовано систему. Всі ці реформи судові не зробили так, щоб суддя ставився до своєї роботи від початку до кінця як до свого обов'язку, який має довести до кінця, а не як можливість знайти причини передати справу іншому.

Ми продемонстрували, що навіть справа такого обсягу, такої категорії може бути розглянута українським судом, з українськими присяжними, прокурорами. Що не треба створювати якийсь спеціальний «антиберкутівський» суд, грубо кажучи. Просто звичайний суд, зі звичайним навантаженням, як всі, здатен це зробити. Це орієнтир.

Ми набули великого досвіду матеріального права, навіть право на повстання довелося оцінювати, чого немає навіть у Конституції.

Якщо ми не праві, нас поправить апеляція. Ми довели, і я вдячний всьому колективу, що серед наших звичайних суддів є судді, які доводять справи до кінця. Це великий плюс на фоні Князєва (затриманий за хабар ексголова Верховного Суду – УП).

Ми маленький свій плюс зробили. Ми здорові, розумієте? Ми можемо це робити. Важко нам чи ні, ми можемо ухвалити рішення в незручній, політизованій справі.

Все, що відбувалося 20 лютого, знають в країні декілька людей – всі події похвилинно, посекундно. І я пишаюся тим, що мені випала доля бути одним із таких людей.

Ангеліна КАРЯКІНА,
для УП
Фото: Анна Цигима,
Лабораторія журналістики суспільного інтересу
Матеріал створений командою Лабораторії журналістики суспільного інтересу в межах проєкту «Життя війни».
«Українська правда», 21.10.2023
Pravda.com.ua

Закінчення.
Поч. у минулому номері

За рік попит на вживані іномарки зріс на 40%: топ-10 автомобілів жовтня

Український автопарк у жовтні поповнили 21,3 тис вживаних легковиків, що були ввезені з-за кордону – реєстрації таких авто у порівнянні з жовтнем 2022 року зросли на 41%.

При цьому найбільша частка в цьому сегменті авторинку належала бензиновим авто – 44%. Далі йдуть: дизельні – 31%; електромобілі – 17%; авто з ГБО – 5%; гібриди – 3%.

Лідером реєстрацій серед ввезеного секонд-хенду вкотре став Volkswagen Golf, а вся п'ятірка лідерів останні місяці залишається незмінною.

Так, до топ-10 найпопулярніших моделей місяця увійшли:

Volkswagen Golf – 1544 одиниць; Renault Megane – 1200; Skoda Octavia – 960; Volkswagen Passat – 785; Nissan Leaf – 573; Volkswagen Tiguan – 451; Tesla Model 3 – 442; Audi A4 – 416; Ford Focus – 411; Nissan Qashqai – 404.

При цьому середній вік вживаних машин, що у жовтні перейшли на українські номери, становить дев'ять з половиною років.

Загалом з початку року свою першу реєстрацію в Україні пройшли 169,3 тис уживаних легковиків, ввезених з-за кордону, що у 3,4 раза більше за реалізацію нових авто за той самий період.

У Києві дерусифікували назви 28 закладів освіти та культури

Київська міська рада дерусифікувала назви 14 закладів освіти та 12 закладів культури. Ось дотеперішні назви, і присворені нові.

Серед дерусифікованих опинилися 12 бібліотек:

ім. В. Котика – «На Межигірській»;

ім. Ф. Достоєвського – ім. Г. Сковороди;

ім. М. Лермонтова – ім. І. Шамо;

ім. О. Новікова-Прибоя – ім. М. Слабошпицького.

ім. М. Некрасова – Голосіївська;

«Бібліотека «Чапаєвка» сімейного читання» – «Бібліотека сімейного читання»;

ім. С. Айні – ім. А. Дімарова;

ім. О. Грибоєдова – «Бібліотека на Вишгородській»;

ім. К. Чуковського – ім. Г. Чубач;

«Дружби народів» – «Етнобібліотека»;

Міська спеціалізована молодіжна бібліотека «Молода гвардія» – Міська спеціалізована молодіжна бібліотека.

Дерусифікація назв шкіл:

Київська дитяча музшкола № 14 ім. Д. Кабалевського – ім. Ю. Щуровського;

Спеціалізована школа №2 ім. Д. Карбишева – Ліцей № 2 ім. Героя України В. Єрка;

імена М. Кирпоноса, З. Слюсаренка, В. Молчанова, О. Пушкіна, Ю. Гагаріна, І. Кудрі, А. Макаренка, О. Бойченка, К. Гапоненка, М. Громова, І. Хитриченка, В. Кудряшова, С. Ковпака прибрали із назв шкіл.

Які медичні обстеження безоплатні для ветеранів

В Україні багато діагностичних обстежень є безкоштовними для ветеранів, як і для всіх українців, під час звернення до сімейного лікаря.

Національна служба здоров'я України пояснила, як ветерани можуть отримати безоплатну медичну допомогу за Програмою медичних гарантій.

«*Щоб оформити план лікування будь-якого захворювання, пацієнт має пройти низку обстежень. Необхідні інструментальні дослідження, такі як рентген, гастроскопія тощо, – є безоплатними для всіх, хто їх потребує. Кошти медзакладам сплачує держава через Національну служба здоров'я*», повідомили у відомстві.

Які обстеження мають бути безоплатні для ветеранів?

Електрокардіографія; отоскопія; пікфлуометрія/спірометрія; офтальмоскопія; вимірювання гостроти зору.

Якщо пацієнт потребує додаткових інструментальних досліджень, сімейний лікар має створити відповідне електронне направлення. За цим направленням ветеран може пройти обстеження у тих закладах, які мають договір з НСЗУ за пакетом «Профілактика, діагностика, спостереження та лікування в амбулаторних умовах».

За цим пакетом, якщо у лікарні є відповідне обладнання, безоплатими будуть такі обстеження:

рентген, в тому числі комп'ютерна томографія; МРТ; сцинтиграфія; УЗД; гастроскопія; езофагодуоденоскопія; дуоденоскопія; ректороманоскопія; колоноскопія; цистоскопія; артроскопія; гістероскопія; бронхоскопія; кольпоскопія;

електрокардіографія (ЕКГ); електроенцефалографія (ЕЕГ); спірографія; холтерівське моніторування; низка офтальмологічних досліджень (офтальмометрія, офтальмоскопія тощо); дослідження слуху (аудіометрія, тимпанометрія тощо).

Повний перелік інструментальних досліджень можна переглянути на сайті НСЗУ.

Усі ці обстеження також мають бути безоплатними, якщо ветеран лікується у стаціонарі.

Помер Володимир Мостовий, який створив видання «Дзеркало тижня»

9 листопада помер засновник видання «Дзеркало тижня» Володимир Мостовий.

Повідомляє видання: «Сьогодні не стало Володимира Павловича Мостового. На 77-му році життя пішов творець «Дзеркала тижня». Людина, яка 17 років – з 1994-го по 2011-й – відстояла біля керма нашого видання. Яка створила колектив. Заклала моральний кодекс «Дзеркала» і всі 29 років забезпечувала клімат-контроль у нашій професійній родині.

Ми втратили людину, яка мала енциклопедичні знання, унікальне почуття гумору й – такту, оптимізм і колосальну віру в Україну. Сьогодні дуже багато хто втратив не лише Вчителя, а й рідну і близьку людину.

Не буде подушечок з орденами. Як журналіст Володимир Павлович не вважав для себе за можливе приймати ласки будь-якої влади. У людини, яка створила перше в Незалежній Україні аналітичне та розслідувальне видання, не буде місця на центральній алеї Байкового кладовища – він залишиться з родиною, в якій завжди черпав сили та віддавав їх Справі, друзям, колегам».

У Валенсії тестували 4-денний робочий тиждень

З'ясували, що такий підхід є корисним для цього іспанського міста. Більш масштабне дослідження триває в межах всієї Іспанії: уряд субсидує малі та середні бізнеси, які дозволяють своїм працівникам мати скорочений тиждень і зберігають зарплату.

Головним плюсом чотириденного робочого тижня 72% опитаних назвали вивільнення часу для хобі та спілкування з друзями та родиною. Містяни, які брали участь у дослідженні, стали більше спати (64%), більше читати (46%) і більше займатися спортом (37%).

Скорочений робочий тиждень має переваги не лише для працівників, а й для міста, відзначають у мерії. Під час тестового періоду в місті на 9,5% скоротився трафік, а концентрація оксиду азоту в повітрі знизилася на 58%.

У Фінляндії побудували найбільший в світі круїзний лайнер

Лайнер «Ікона морів» пройшов численні випробування і покине фінський суднобудівний завод наприкінці листопада, звідки одразу ж попливе до Карибського моря.

«Ікона морів» має 20 палуб і довжину 365 метрів. Одночасно вирушити в подорож зможуть майже 8 000 осіб.

Учасники круїзу матимуть понад 20 різноманітних закладів харчування, а також сім басейнів і кілька водних гірок.

Будівництво такого судна було серйозним викликом. Тепер фінський суднобудівний завод може похвалитися замовленнями на найближчі три роки. Там будуть побудовані два круїзні лайнери того ж класу і розміру, що й «Ікона морів».

Індійське Нью-Делі знову очолило рейтинг найбільш забруднених міст світу

Столиця Індії Нью-Делі визнана такою за даними швейцарської організації IQAir, яка займається моніторингом викидів. Показник забруднення склав 376. На другому місці – місто Лахор у Пакистані, його показник 247. На третьому – китайський Шеньян.

На наступних місяцях ідуть Калькутта (Індія), Карачі (Пакистан), Мумбай (Індія), Даккка (Бангладеш), Багдад (Ірак), Дубаї (Об`єднані Арабські Емірати), Чикаго (США).

Київ зайняв 109 місце – його показник забруднення лише 4.

Показник 0 – 50 вважається хорошим, тоді як значення між 400 і 500 негативно впливають на здорових людей і становлять небезпеку для тих, хто має захворювання.

Подружжя зі США продало свій будинок і подорожує світом ще й заощаджує гроші

Американці Анджелін і Річард Берк продали свій дім, щоб жити на круїзних лайнерах. Подорожують по всьому світу, не маючи при цьому постійного заробітку. Пара пенсіонерів стверджує, що такий спосіб життя дозволяє зекономити їм гроші, дає змогу подорожувати світом.

Берки колись працювали, стабільно відкладаючи більшу зарплату у банк. Однак у 2013 році подружжя зіткнулося з фінансовими труднощами: вантажівка, що перевозила їхні речі, потрапила в аварію.

Берки стверджують, що нині економлять багато грошей. «Приблизно за останні два роки прожитковий мінімум склав 35 тисяч доларів США або менше», сказала Анджелін. Це лише половина їхніх витрат на життя до виходу на пенсію. Вони користуються пакетами заощаджень та балами лояльності від кредитних карток, а також рекламними акціями від круїзних компаній.

Одну з найвідоміших картин Пікассо продали за $139 мільйонів

Шедевр Пікассо «Жінка з годинником» був проданий у Нью-Йорку на аукціоні Sotheby's 8 листопада за 139,3 мільйона доларів. Це друга за вартістю коли-небудь продана картина легендарного художника.

У переповненому залі шановного аукціонного дому знадобилося лише кілька хвилин телефонних торгів, щоб продати картину 1932 року, що зображує одну з супутниць і муз Пікассо, французьку художницю Марію-Терезу Вальтер.

За даними Sotheby's, картина з оригінальною назвою «Femme a la montre» оцінювалася в понад 120 мільйонів доларів, перш ніж потрапити на торги.

Це була частина спеціального розпродажу колекції мецената Нью-Йорка Емілі Фішер Ландау, яка померла цього року у віці 102 років.

Вальтер вважали «золотою музою» Пікассо, і вона фігурує в іншій його роботі, яка теж виставлена на Christie's: «Femme endormie», яку оцінюють у 25-35 мільйонів доларів.

Вона також зображена у картині «Femme assise pres d'une fenetre» або «Жінка, що сидить біля вікна», яка була продана у 2021 році за 103,4 мільйона доларів.

Вальтер познайомилася з Пікассо в Парижі у 1927 році, коли їй було лише 17, а іспанський художник ще був одружений з балериною Ольгою Хохловою.

Найдорожчою проданою роботою Пікассо є «Жінки Алжиру», написана 1955 року й була продана у 2015 році за 179,4 мільйона доларів.

Дешевше, ніж у Лондоні: британка їздить до Італії, щоб поїсти піцу

Роксана Бальчюнас ледь не щодня їздить за кордон, адже це дешевше, ніж поїздка в Лондон. Вона зізналася, що найчастіше відвідує Нідерланди та Бельгію.

Жінка живе у Шеффілді, що за 268 кілометрів від Лондона.

Цього разу жінка вирішила відвідати Італію всього на 24 години, щоб вивчити її та насолодитися смачною їжею. Роксана здійснила 7-годинний рейс авіакомпанії Ryanair з аеропорту Манчестера в Пізу, який обійшовся їй лише у 39 фунтів стерлінгів.

Вона приземлилася у зазначеному місці о 22:00 та заселилася на ніч у готель. Жінка витратила за свою мініподорож 50 євро, відвідавши Пізанську вежу, Пізанський собор, музей Опера дель Дуомо.

«Це дешевша альтернатива домашньому відпочинку. Якби я поїхала у парк розваг, це обійшлося б у кілька сотень за день із харчуванням, проїздом і квитками. Тому Італія точно дешевше, ніж поїздка в Лондон», сказала вона.

Допоміг вітер: літак за рекордний час долетів з Нью-Йорка до Варшави

Погода допомогла польській авіакомпанії LOT доставити пасажирів із нью-йоркського аеропорту Ньюарк до Варшави так швидко. Попутний вітер максимально пришвидшив літак: він буквально летів зі швидкістю звуку. Польський авіаперевізник зафіксував цей рекордний переліт 31 жовтня. Саме тоді рейс з Нью-Йорка до Варшави тривав усього 6 годин 55 хвилин. Зазвичай цей маршрут займає від 7,5 до 8 годин часу.

Авіакомпанія LOT повідомила, що під час рейсу Boeing 787-9 набрав неймовірну швидкість – 1 230 кілометрів на годину. Фактично цей літак рухався зі швидкістю звуку. Це значно більше, ніж цей борт здатен показувати при звичайних умовах.

Головну роль тут відіграв сильний попутний вітер. Він додався до фактичної швидкості літака, тому борт переміщався набагато швидше, ніж зазвичай. При цьому політ був абсолютно безпечним для екіпажу та пасажирів.

Погода може дуже сильно впливати на швидкість руху літака: як прискорювати, так і уповільнювати його. В мережі є чимало відео, на яких невеликі літаки буквально «зависають» у небі через потужний зустрічний вітер.

У Массачусетсі активісти вимагають реабілітувати жінок, яких судили за «відьмацтво» понад 300 років тому

Правозахисники американського штату Массачусетс вимагають виправдання для цих людей. Активісти створили петицію про виправдання жертв «полювання на відьом» у Массачусетсі. За словами правозахисників, у XVII столітті на території штату в чаклунстві звинуватили понад 200 жінок.

Однак Генеральний суд нині виправдав лише 31 жінку, а інші 180 обвинувачених залишаються не виправданими (серед них 141 – обвинувачені під час Салемського процесу над відьмами, а 39 в інших справах).

«Ми шукаємо всіх мешканців штату Массачусетс, які не були виправдані у Салемському та Бостонському процесах над відьмами, і прагнемо добитися вибачення перед усіма жертвами», сказав очільник проєкту Джошуа Гатчінсон.

За його словами, метою проєкту є не лише виправлення історичної помилки, але й засвоєння уроків, щоб уникнути «полювання на відьом» в сучасну епоху.

У травні 1692 року в місті Салем почався один з найбільших судових процесів Нової Англії за звинуваченням у «чаклунстві». Тоді вигадані звинувачення інкримінували понад 200 людям, більшість із яких – жінки. Щонайменше 19 жінок були повішені, багато хто не пережив ув'язнення.

Салем став найбільш сумнозвісним місцем, але полювання на відьом і суди над ними існували по всій території Массачусетської затоки і на частинах територій, які згодом стали штатами Коннектикут і Мейн.

Деяких жертв у штатах Массачусетс і Вірджинія реабілітували ще в 1711 році, але тільки в 1957 році Массачусетс нібито офіційно перепросив за суди над «відьмами».

У 2007 році тодішній губернатор Вірджинії урочисто помилував Грейс Шервуд, яку в 1706 році кинули в річку зв'язаною, щоб перевірити, чи вона випливе.

А минулого року штат Массачусетс реабілітував 22-річну Елізабет Джонсон, через понад 300 років після її «вироку» в Салемі.

Також на початку 2023 року Проєкт виправдання відьом у Коннектикуті, до якого входять члени Массачусетської групи, домігся офіційного виправдання тих, кого стратили за «чаклунство» під час колоніального минулого штату.

Фермер виростив найдовший кабачок у світі

Фермер з Онтаріо, Канада, виростив у своєму саду кабачок довжиною 2,6 метри. На цей цукіні Генрі Д'Анджела подав заявку до Книги рекордів Гіннеса, щоб гігантський овоч був визнаний найдовшим у світі.

Генрі родом із міста Торольд, приблизно за 30 миль на захід від Ніагарського водоспаду. Він почав вирощувати кабачки десять років тому. За його словами, секрет успіху овочів у рясному поливанні та добривах. Також відіграв роль той фактор, що у розпал літа в регіоні Торольд світловий день становить понад 15 годин, що дає рослинам додатковий час для зростання.

Попередній рекорд із довжини кабачків належить Джону Джованні Скозафавейну. У 2014 році він виростив кабачок довжиною 2,5 метри.

Китаянка розплатилася за автомобіль 66-ма мішками монет

Жінка придбала собі нову іномарку і на касу автосалону привезла 66 мішків, набитих монетами по одному юаню. 17 співробітників довго перераховували раптове багатство. У мішках виявилося понад 130 тисяч монет. Однак машина коштувала дорожче, тому 60 тисяч покупця все ж внесла з картки.

517 судимостей: в Уельсі злодій-рекордсмен знову потрапив за ґрати

Британець Ендрю Девіс, ймовірно, є світовим злочинцем-рекордсменом. 43-річний житель Уельсу провів у в'язниці більшу частину свого життя. Загалом він скоїв 517 злочинів. Останій з них трапився у жовтні 2023 року, коли Ендрю впіймали при спробі пограбувати ресторан у Кардіффі. Попередні злочини також були дрібними крадіжками, пов'язані зі спробами знайти гроші на наркотики та алкоголь.

Останніми днями перед затриманням він викрав три пляшки горілки вартістю 30 фунтів стерлінгів. Того ж дня він пробрався до магазину одягу, з якого вкрав кілька курток, а потім повернувся до того ж магазину і вкрав футболки.

Ще через три доби Ендрю проникнув у кімнату для персоналу того самого бару, звідки виніс пляшки з горілкою, проте був змушений був тікати, оскільки його помітив співробітник. На цьому спроби Девіса поживитися в ресторані не закінчилися. Зрештою, цю серію злочинів він закінчив пограбуванням спортивного магазину, перш ніж бути спійманим поліцією.

Суд визнав злодія винним у скоєних злочинах та відправив його до колонії на 10 місяців.

Безглузді російські бунти:

від повстання Пугачова до втечі від путінської мобілізації та війни

30 років тому, восени 1993 року, протистояння між парламентом і президентом Росії призвело до збройних сутичок у Москві. У підсумку, російський парламент був розстріляний із танків. А 250 років тому, восени 1773 року розпочалося знамените Пугачовське повстання.

З легкої руки поета Олександра Пушкіна, який назвав російський бунт «безглуздим і безжальним», цей епітет причепився до російського протесту, усяких революцій і повстань. Останнім часом російська влада досягла неабияких успіхів у тому, щоб протестів у Росії не було. Останні російські антивоєнні протести виглядали безпорадними.

Більше про те, як у Росії бунтували і до яких наслідків це призводило, «Історична Свобода» говорила з істориком Владиславом ГРИБОВСЬКИМ (на фото).

– Давайте почнемо з того, наскільки російський бунт, власне, російський? Якщо відштовхуватися від Пугачовщини, то там рушійною силою були яїцькі (уральські) козаки, які як би не зовсім росіяни, та всілякі національні меншини, насамперед башкири активно долучилися. Пугачовщина – це взагалі російський бунт чи це бунт російських нацменшин?

Яїцькі (уральські) козаки, малюнок кінця XVIII століття

– Насамперед звернімо увагу на походження вислову про «безглуздий і нещадний» російський бунт. Коли Олександр Пушкін писав «Історію Пугачовського бунту», то був чиновником МЗС і отримував зарплатню від цього міністерства на рівні генерал-губернатора, тобто вельми високооплачувана посада.

Зрештою, підготовка «Історії Пугачовського бунту» відбувалася на замовлення монархії Романових. І сам імператор Микола I поштиво називав себе «цензором» великого російського поета. Отже, ретроспективна оцінка, яку дав Пушкін, не сповна справедлива.

У Пугачовському повстанні поєдналися не лише російські тенденції, пов'язані з бунтом покріпачених селян проти сваволі можновладців, а й проблема так званих інородницьких окраїн Російської імперії. Упродовж всього XVIII століття відбувалися повстання башкирів, які стали одним із головних учасників Пугачовського повстання.

Башкирський національний герой Салават Юлаєв – близький соратник Омеляна Пугачова. Пам'ятник в Уфі

Сама Пугачовщина стала наслідком дуже складної шереги подій. Напевно, все почалося з українського театру воєнних дій. Тоді відбувалася війна між Османською та Російською імперіями (1768 – 1774).

І в 1770 році калмики почали тікати з театру воєнний дій. І далі за ефектом доміно завалилося все російське степове порубіжжя. Донські козаки почали саботувати участь у війні. Отамана донського козацтва Степана Єфремова через те, що він не вповні зміг мобілізувати донців, арештували і потім судили за зловживання. Далі відбувся стихійний протест на Яїку. Там козаки відмовилися переслідувати калмиків, які відкочували в Джунгарію, себто територію сучасного північно-західного Китаю.

Спроба придушити цю череду заворушень призвела до появи на Яїку уродженця Зимовійської станиці Омеляна Пугачова. Цікаво, що Зимовійська станиця дала російській історії двох визначних бунтівників – Степана Разіна й Омеляна Пугачова.

На Дону бунт не поширився, а спалахнув там, де було найбільше горючого матеріалу, – на Яїку. Яїцькі козаки здебільшого трималися старообрядництва. І сам Омелян Пугачов після дезертирства з російської армії (він ухилився від чергового призову) перебував серед старообрядців і набрався їхньої премудрості.

Потрібно зауважити, що два найбільші бунти в російській державі – Степана Разіна у 1667–1671 роках і Омеляна Пугачова у 1773–1775 роках – так чи інакше відбувалися під старообрядницькими гаслами. І повстання Кіндрата Булавіна у 1707 – 1709 роках теж було насичене старообрядницьким духом.

– То наскільки Пугачовський бунт був, власне, російським?

– Звісно, бунт був російським лише у сенсі антидержавному. Про національні сенси не доводиться говорити. На окраїнах Російської імперії було чимало старообрядців, які дивилися на російського монарха не як на справжнього царя, а як на антихриста. Старообрядницька течія дала багато горючого матеріалу.

«Царський» портрет Пугачова (ніби Петра III) намальований поверх портрету Катерини II, кінець 1773 року

– Пугачов очолив повстання не як Пугачов, а видавав себе за імператора Петра III. І не лише він таким самозванством займався. У ті часи ще декілька персонажів, так би мовити, меншого калібру теж видавали себе за Петра III. Це чоловік імператриці тодішньої Катерини II, якого вона усунула від влади і невдовзі він за певних обставин загинув. Чому в Росії самозванство було таким популярним?

– Сталося так, що після смерті Петра I не було в Російській імперії прямого спадкоємництва за чоловічою лінією. Спадкоємність йшла за лінією жіночою: правління Катерини Олексіївни, Анни Іоанівни, Єлизавети Петрівни. Держава з таким домостроївським характером (чоловік головний, згідно «Домострою») – і раптом правлять жінки. Багатьма це царство не сприймалося як справжнє.

Аж ось, у січні 1762 року з'явився імператор Петро III. Він був представником Гольштейн-Готторпської династії, але це мало кого хвилювало в російській державі. А вже в липні 1762 року Петро Федорович кудись загадково зник. І те, що німкеня-чужинка Катерина II замордувала свого праведного чоловіка, не дала йому розвернути всю свою могутність чоловічу в своєму царстві, якраз і стало підставою для того, щоб в народі пішло роздратування: мовляв, знову править жінка, знову «бабине царство», а справжнього чоловіка усунули. І сталося так, що у Катерини II, як стверджує її біограф Ольга Єлісєєва, було близько 20 фаворитів і коханців, а самозванців з іменем «Петро III» було близько 40. Ось така дивна пропорція.

Омелян Пугачов – досвідчений воїн, козак Війська Донського, учасник Семирічної війни (1756 – 1763), учасник облоги турецької фортеці Бендери влітку 1770 року – через складні життєві перипетії став аутсайдером. Він дослужився до офіцерського чину хорунжого Війська Донського – і раптом його кар'єра обірвалася. Він подався навтьоки, був змушений переховуватися від переслідувань.

Петро III, Катерина II та їхній син, майбутній імператор Павло I, картина Анни де Гаск, 1765 рік

І тут він добре схопив момент, що саме час назвати себе імператором Петром III. Назвавшись імператором Петром III, Пугачов намагався копіювати засади управління Російської імперії. Він створював колегії, тобто міністерства, на кшталт тих, про які він щось віддалено чув.

– Коли я вчився в радянській школі, то дві тези прив'язували Пугачовське повстання до України. По-перше, в ньому брали участь заслані в Сибір гайдамаки, по-друге, одним із його наслідків стала ліквідація Запорізької Січі. Тобто Пугачовське повстання підштовхнуло Катерину II до ліквідації Запорізької Січі. А що сучасна історія про це каже?

– Справді, багато учасників Коліївщини опинилися в Сибіру і були використані в значній кількості як козаки Оренбурзької кордонної лінії. Тобто, фактично, вони продовжили козацьку службу, але в нових умовах. Щодо участі їх у Пугачовському повстанні, то як не хотілося би радянським історикам стверджувати про «класову боротьбу» і все таке інше, але ні заслані гайдамаки, ні польські конфедерати, які теж в значній кількості опинилися в Сибіру і служили як офіцери, все-таки були інтегровані до урядових військ. Вони не приєдналися до повстання Пугачова, принаймні, в помітній більшості.

Щодо впливу на ліквідацію Запорізької Січі, то тут дуже непросто. Коли відбувалися репресії проти отамана Війська Донського Степана Єфремова, то Військо Запорозьке, навпаки, осипали нагородами і виплатами жалування, щоб запорожці не дивилися в бік Дону чи Яїка, а щоб воювали. На той час запорожці були задіяні в російсько-турецькій війні (1768 – 1774).

Суд Пугачова, картина Василя Перова, 1875 рік

Про якусь підтримку з боку запорожців Пугачовського повстання говорити не доводиться. Ну, хіба що деякі пугачовці в індивідуальному порядку знайшли притулок на Запоріжжі. Але Військо Запорозьке не дивилося у східному напрямку. Воно було в 1771–1773 роках достатньо обласкане владою і про бунт навіть не помишляло.

Але коли готувалося рішення про ліквідацію Січі, то Григорій Потьомкін, який це рішення ініціював, водночас займався реформуванням Війська Донського й усував наслідки Пугачовського повстання. Загалом, зв'язок між ліквідацією Січі і Пугачовщиною був перебільшений у радянській історіографії. Архівні матеріали не підтверджують такого істотного зв'язку.

– Останнім часом дедалі більш поширеною, зокрема в Україні, є думка, що росіянам взагалі не притаманно бунтувати, що вони слухняні та покірні. Це не їхнє – бунтувати, їхнє – це підкорюватися. Наскільки таке бачення, на вашу думку, відповідає дійсності?

– На мій погляд, ця думка не відповідає дійсності. Ми починали розмову з висновку Пушкіна, що, мовляв, бунт у російській державі є безперспективним.

Персональна думка Пушкіна тиражується лише з тією метою, щоб зміцнити російську державність і позбавити сенсу будь-який виступ проти неї.

Насправді ж спротив був колосальний і відбувався по-різному. Це і втечі, це і колонізація Сибіру, це те ж саме старообрядництво, яке уникало казенного православ'я. Бунт передовсім сприймався як воля, як життя поза державними інституціями, поза державною регламентацією, а не створення нових державних інституцій, як це було у тогочасній Західній Європі.

Адже всі революції XVI – XVII століть, що відбувалися в Західній Європі, так чи інакше проходили під протестантськими гаслами. Так було в Голландії, так було в Англії. Релігійна опозиція примушувала створювати новий світогляд, нове обґрунтування влади. Натомість у Росії повстання Степана Разіна взяло козачий круг за основу управлінської структури. Далі інституції не пішли розвиватися. А за Омеляна Пугачова відбулося мавпування колегій Російської імперії. Причому це мавпування було дуже наївним.

Старообрядницька течія не дала нового світогляду, щоб змінити парадигму влади. Саме царство, згідно зі старообрядницьким світоглядом, прогнило. І потрібна лише втеча від цього царства кудись подалі. І саме це був протест, який найбільше себе проявив у російській історії – тікати звідти, де надто багато державної влади. Втеча – один з популярних видів протесту по-російськи, починаючи, мабуть, від Петра I і до Путіна включно.

– Наскільки російський бунт має зміст? Це справді чиста деструкція, як Пушкін про це сказав, чи він все-таки має якісь конструктивні наслідки?

– Бунт тим і відрізняється від революції, що не дає конструктивного рішення наболілих проблем. Російський бунт не створював нових інституцій, а лише відтворював: або козацьку вольницю, або якусь імітацію наявної російської держави. Тобто саме брак ідей, брак світогляду, який міг би підштовхнути до створення нових інституцій, нових ідеологій, і зумовлює ту круговерть, коли бунт лише ускладнює становище, лише створює більше простору для сваволі, але не створює ґрунт для свободи, демократії у тому сенсі, як це відбулося в Західній Європі.

8

Безглузді російські бунти:

від повстання Пугачова до втечі від путінської мобілізації та війни

Сходознавці давно звернули увагу на прикладі історії Китаю: навіть коли селянська війна перемагала, то змінювалася лише династія, а китайська держава лишалася такою ж конфуціанською, такою ж централізованою, і все поверталося на круги своя. В Росії йшлося не так про селянство, як про козацтво, з яким так чи інакше пов'язані всі бунти. Говорити ж про те, що революції 1905-го чи 1917 років були революціями в європейському сенсі слова щодо всієї Російської імперії, напевне, справа невдячна.

Барикада в Москві, грудень 1905 року

Хотів би звернути увагу на принципову відмінність Росії, як східної деспотії, від Європи. А такою Росія була за визначенням самого Карла Маркса, який описав її у своїй забороненій в СРСР праці «Секретна дипломатія XVIII століття».

Карл Маркс обґрунтував ту тезу, що принциповою відмінністю Західної Європи від усього іншого світу і в першу чергу від Азії є те, що приватна власність і влада в Азії не розмежовані. Відсутність приватної власності є ключем до східного неба, як стверджував Карл Маркс. Те ж саме простежував на прикладі Російської імперії видатний німецький історик Карл Вітфогель, який розвинув тезу про зрощення влади і власності на прикладі Російської імперії XVIII століття.

Москва. Розстріл Білого дому, 4 жовтня 1993 року

– Коли нещодавно з нагоди 30-річчя обговорювали події вересня 1993 року, то поширеною була думка, що хоч переміг Єльцин, хоч би перемогли його «червоно-коричневі» опоненти, а там все одно відбувся великодержавний імперський ренесанс. У 1917 році скинули монархію, але в підсумку більшовики встановили диктатуру гірше за царську. В 1993 році перемогли ніби демократи, а все одно імперські наративи залишаються провідними і з демократією проблеми. То чи може російська революція, російський бунт щось принципово змінити?

Демонстранти палять шини та ящики під час політичної кризи в Росії і протистояння між президентом Борисом Єльциним і російським парламентом. Москва, 3 жовтня 1993 року

– Російський бунт може докорінно змінити ситуацію лише в тому випадку, коли стане поштовхом для розсипання російської імперської держави. Росія як імперія приречена на постійне відтворення інституцій, які були створені за часів Івана IV Грозного, модернізовані за Петра I і відтворені вже в новій конфігурації більшовиками після так званої «Жовтневої революції».

Жорстка вертикаль влади, відсутність розмежування влади і власності були тими принципами, які лишаються незмінними від Івана IV до Путіна.

В сучасній Росії неможливо мати велику власність, якщо влада не гарантує цю власність. І в цьому Росія залишається такою, якою була століття тому. І лише той бунт, який спричинить розпад російської імперської держави, може мати перспективу створити продуктивні інституції і кардинально змінити той централізований політичний простір, який зараз називається Російська Федерація.

Дмитро ШУРХАЛО
Опубліковано у виданні «Радіо Свобода»
Сайт «Аргумент», 31.10.2023

Кривавий сталінський слід в історії Польщі

Сталін залишив кривавий слід в історії Польщі. Усвідомлюючи безглуздість її повної совєтизації, він намагався завоювати країну обманом і терором.

В опублікованій 17 листопада 1918 року статті «Середостіння» («Средостение») Сталін писав про «карликові національні уряди, що опинилися між двох вогнищ революції Сходу і Заходу». Він мав на увазі уряди країн Центральної Європи, які щойно здобули незалежність і відокремлюють соціалістичну Росію від західноєвропейських комуністів (йшлося, зокрема, про Білорусь, Литву, Польщу, Україну).

На думку автора, вони хотіли «загасити загальну революційну пожежу в Європі», а тому це середостіння між революційним Заходом і соціалістичною Росією, за його висловом, мало б бути зметене. Більшовицька верхівка Росії поділяла цю точку зору. Так, Троцький, виступаючи в день виходу статті перед загонами Червоної армії у Воронежі, наголошував на необхідності совєтизації Польщі, України і Фінляндії та об'єднання їх із майбутньою совєтською Німеччиною.

Отже, рівно через тиждень після відновлення Польщею незалежності і Троцький, і Сталін в один голос закликали принести польську державність у жертву на вівтарі світової революції. Загострення відносин між Польщею і більшовиками сягнуло свого піку 1919 року і переросло у збройний конфлікт.

Небезпечно воювати з поляками

1920 року, під час совєтсько-польської війни, Іосіф Сталін входив до складу Революційної військової ради Південно-західного фронту, який мав захопити Львів, що перебував тоді у складі Польщі. 19 липня головнокомандувач Червоної армії Сєргєй Каменєв підписав директиву, яка містила наказ військам Західного фронту під командуванням Міхаіла Тухачевського розвивати наступ на Варшаву і завдати вирішального удару по Війську Польському.

З цією метою Камєнєв розпорядився передати дві армії Південно-західного фронту (12-ту і знамениту Конармію Сємьона Будьонного) до складу Західного фронту. Сталін, який поставив у пріоритет захопити Львів, зволікав із виконанням наказу і підкорився тільки тоді, коли було вже пізно. Загони Тухачевського зазнали поразки під Варшавою.

Відповідальність за програш у війні Лєв Троцький поклав на Сталіна, звинувативши його в навмисному саботажі наказів із політичних амбіцій та особистої неприязні до командира Західного фронту. А Сталін наполягав на тому, що він занадто пізно отримав накази. На думку деяких істориків – як польських, так і російських, – сталінський інтерес до Львова був пов'язаний із тим, що місто мало стати воротами на південь Європи, першим етапом на шляху до світової революції.

Після смерті генсека точка зору Троцького набула популярності серед совєтських істориків і письменників, особливо в епоху відлиги й перебудови. При цьому, за твердженням найавторитетнішого сучасного дослідника сталінізму Олега Хлевнюка, навряд чи відмова політкомісара Південно-західного фронту допомагати Тухачевському зіграла ключову роль у перемозі поляків під Варшавою.

І влада, і суспільство путінської Росії позитивно оцінюють Сталіна. Це стосується його ролі не тільки в перемозі 1945 року, а й у совєтсько-польській війні. Набуває популярності думка, ніби Сталін узагалі був противником походу на етнічні території Польщі і його набагато більше цікавила совєтизація західноукраїнських і західнобілоруських земель, а замість «експорту революції» він вважав за краще будувати «соціалізм в одній, окремо взятій країні».

Як доказ прихильники цього твердження цитують статтю Сталіна «Новий похід Антанти на Росію», опубліковану 25 травня 1920 року в газеті «Правда». Автор застерігав: «Тил польських військ є однорідним і національно спаяним. Якби польські війська діяли на території власне Польщі, з ними, без сумніву, важко було б боротися».

Сталін розумів, що польська ідентичність докорінно відрізняється від російської. Тому вже 1920 року він пропонував Лєніну приєднати Польщу не до совєтської Росії, а до широкої конфедерації совєтських держав. Про це, зокрема, пише британський історик Норман Дейвіс.

Сталінське попередження щодо ведення боїв із поляками на їхній етнічній території (тобто, в розумінні більшовиків, на захід від річки Буг, більш-менш у межах колишнього Королівства Польського у складі Російської імперії – територія, на якій переважало польське населення) пролунало наприкінці травня 1920 року, тобто на самому початку контрнаступу Червоної армії. Згодом, коли стало очевидно, що шанси совєтської Росії на остаточну перемогу великі, більшовицьких вождів охопила ейфорія. Цей, як згодом з'ясувалося, невиправданий оптимізм поділяв і Сталін.

На питання Лєніна про доцільність укладення перемир'я з Польщею він відповів:

*«**Із телеграми Сталіна Лєніну**): «Польські війська абсолютно розвалюються, поляки переживають розвал, від якого вони нескоро оговтаються. Я думаю, що імперіалізм ніколи не був такий слабкий, як тепер, у момент поразки Польщі, і ми ніколи не були такі сильні, як тепер, тому що твердіше ми себе поводитимемо, то краще буде і для Росії, і для міжнародної революції».*

Отож Сталін вважав Польщу вже переможеною. Захоплення Варшави, на його думку, залишалося тоді всього лише питанням часу. 24 липня 1920 року в телеграмі Лєніну він пропонував не зупинятися на захопленні Польщі, а «*поставити питання про організацію повстання в Італії та в таких ще не зміцнілих державах, як Угорщина, Чехія (Румунію доведеться розбити)*».

Після поразки у війні 1920 року Сталін розцінював Польщу вже як серйозного супротивника і наполягав на тому, щоб проявляти щодо неї максимальну обачність. Коли на початку 1930-х років спалахнули масові бунти українських селян проти колективізації, Сталін побоювався, що Польща може скористатися цією ситуацією.

Боротьба з «польськими шпигунами»

Якщо в зовнішній політиці Сталін дотримувався обережності, то у внутрішній міг собі дозволити відкрито переслідувати представників ворожої нації. У 1937 – 1938 роках НКВС провів кілька так званих національних операцій, зокрема – у Польщі.

За результатами досліджень «Меморіалу», репресій зазнало щонайменше 139 835 людей. 28 744 з них потрапили до таборів. До розстрілів засудили щонайменше 111 091 особу. Вони загинули, бо совєтська влада підозрювала їх у контактах із польською державою, яку Сталін сприймав як ворога СРСР. Деякі дослідники (Майкл Еллман, Ніколай Іванов) однак вважають, що польська операція НКВС була спрямована на екстермінацію польського населення, а отже, може кваліфікуватися як геноцид.

Під час «Великого терору» Сталін особисто був залучений до боротьби з «ворогами народу», про що свідчать його емоційні нотатки на різних документах. Так, на першій сторінці спецповідомлення Ніколая Єжова про перебіг польської операції генсек написав: «*Дуже добре! Копайте і вичищайте й надалі цей польсько-шпигунський бруд. Трощіть його в інтересах СРСР*».

Сталін боявся «польських шпигунів». На прийомі керівних працівників металургійної та вугільної промисловості партійним керівництвом у Кремлі 29 жовтня 1937 року він несподівано заявив присутнім:

«*Я не впевнений, що і серед вас, я перепрошую, є люди, які працюють при совєтській владі і ще застраховані там на заході в якійсь розвідці – японській, німецькій чи польській*».

Ці слова не потрапили в офіційний звіт про зустріч.

Початок Другої світової

17 вересня 1939 року Радянський Союз напав на Польщу, втіливши в життя постанови секретного протоколу до Договору про ненапад між Німеччиною та СРСР, який увійшов в історію як пакт Молотова – Ріббентропа . Це дало привід говорити про союз Сталіна з Гітлером, поставити знак рівності між диктаторами і покласти на главу Радянського Союзу частину відповідальності за початок Другої світової війни.

Як відомо, сучасна історична політика Кремля ці звинувачення не визнає. Початком конфлікту нерідко називають не напад Третього райху на Польщу, а розділ Чехословаччини німцями з дозволу країн Заходу і за участю Польщі. Історики та публіцисти наголошують, що Варшава першою уклала договір про ненапад із Третім райхом, забуваючи при цьому згадати, що він не містив секретного протоколу проти інших країн.

Загальна позиція така: війну розв'язав Захід, домовившись із Гітлером раніше за Сталіна. Підписуючи документ про поділ Польщі, Сталін лише забезпечив інтереси СРСР у контексті неминучої війни в Європі, тобто взяв під контроль східні землі Польщі, щоб отримати «стратегічну глибину» і таким чином відділитися від агресивної Німеччини.

Як стверджує російський історик Юрій Мєльтюхов, Берлін і Москва не укладали союзу проти Польщі, а лише домовилися про можливі майбутні сфери впливу «про всяк випадок». Це виправдання видається нелогічним: адже через кілька тижнів цей «всяк випадок» настав – не випадково, а з волі обох сторін пакту.

СРСР напав на Польщу, коли долю країни багато в чому було вирішено. Червона Армія зайняла переважно ті території так званої Західної України та Білорусі, які Польща звільнила під час війни 1920 року. Сталінська пропаганда представила агресію як визволення українського і білоруського народів від гніту «польських панів».

Навіть сьогодні багато російських істориків називають напад на Польщу визвольним походом робітничо-селянської Червоної армії. Крім того, події вересня 1939 року оцінюються як відновлення справедливості або помста за поразку під Варшавою під час совєтсько-польської війни.

Катинь

Ідея помсти присутня також у сучасній риториці щодо Катинського злочину. Нагадаємо, що 5 березня 1940 року політбюро ухвалило рішення розстріляти тисячі польських офіцерів, чиновників, поміщиків, фабрикантів, жандармів, а також представників польської інтелігенції, призваних до армії. Усі вони перебували в таборах для військовополонених і в'язницях. У квітні — травні 1940 року розстріляли 21 857 людей.

Уперше про відкриття масових поховань у Катинському лісі 1943 року повідомили німці, які тоді окупували цю територію. СРСР заперечував свою причетність до розстрілу, намагаючись перекласти провину на Третій райх. Під час Нюрнберзького процесу совєтська влада навіть запропонувала розглянути розстріли в Катині як німецький злочин, однак безуспішно. 1990 року СРСР нарешті визнав провину НКВС.

Із заяви ТАСС від 14 квітня 1990 року:

«Виявлені архівні матеріали у своїй сукупності дають змогу зробити висновок про безпосередню відповідальність за злодіяння в катинському лісі Берії, Меркулова та їхніх підручних. Совєтська сторона, висловлюючи глибоке співчуття у зв'язку з катинською трагедією, заявляє, що це один із найтяжчих злочинів сталінізму».

ТГМ: «І один у полі воїн»

У кожної нації є пантеон видатних політиків і фінансистів, письменників і філософів, учених і композиторів… Серед цих знакових постатей – і лідери, котрі зіграли провідну роль у завоюванні незалежності або її здобутті після іноземного панування.

XX століття винятком із правил не стало: Юзеф Пілсудський у Польщі, Шарль де Голль у Франції, Карл фон Маннергейм у Фінляндії, Гамаль Абдель Насер у Єгипті, Махатма Ганді в Індії, Сун Ятсен у Китаї. В Україні ж у найбільш доленосний час – у роки Національної революції 1917 – 1921 рр. – так і не знайшлося особистості, котра зуміла б спрямувати в єдине русло волю нації до незалежності. На жаль, наші соціалістичні лідери були не готовими до тяжких випробувань, загрузли в політичних дебатах, дрібних чварах і нагадували лебедя, рака та щуку…

Трохи осторонь згаданих, безумовно харизматичних особистостей стоїть людина, котра посоромила тих, хто не вірить у приказку «і один у полі воїн». Яскравим прикладом, що підтверджує важливість ролі особистості в історії, є сходження на владний Олімп Томаша-Гарріга Масарика, багатолітнього президента міжвоєнної Чехословаччини (1918 – 1935).

Завдяки залізній волі та цілеспрямованості він зумів створити демократичну державу, аналогів якій у Європі 20 – 30-х років XX ст. було зовсім небагато, а в Центральній та Східній Європі – не було взагалі. Тоталітаристські тенденції у країнах Старого Світу між двома світовими війнами ставали домінуючими.

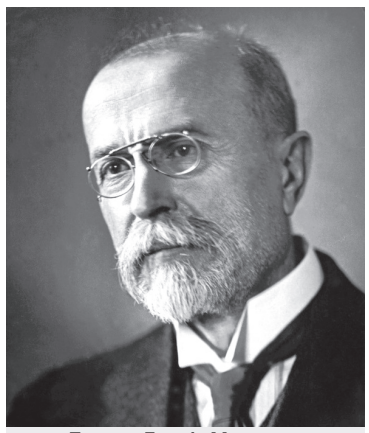
Томаш-Гарріг Масарик

Чим цікавий і сьогодні нам, громадянам України, досвід побудови держави за лекалами Масарика? По-перше, це була по-справжньому багатогранна особистість і блискучий інтелектуал – політик і філософ, соціолог і письменник… По-друге, Масарик, завдяки своїм унікальним людським рисам, мав у суспільстві незаперечний авторитет.

По-третє, українці Закарпаття у 1918 – 1939 рр. були підданими Чехословацької держави. І для них вельми ліберальне правління Томаша-Гарріга Масарика та другого президента Першої республіки Едварда Бенеша, без перебільшення, стало «золотим двадцятиліттям» на тлі багатовікового жорстокого угорського панування. І, нарешті, Масарик чимало сприяв духовному розвиткові як закарпатських українців, так і численної української та російської еміграції.

Тисячі уродженців колишньої Російської імперії, завдяки стипендіям, виділеним урядом Чехословаччини, навчалися у вишах, отримували престижні кафедри; чимало представників інтелектуальної еліти були затребувані в цій країні. Тільки для українців у 1920-х роках у Чехословаччині було засновано: Український Вільний університет і Педагогічний інститут імені Драгоманова у Празі, Українську господарську академію в Подєбрадах.

Рівень неграмотності в Закарпатті, що охоплював у 1920 р. понад 50% населення, уже 1930 р. становив лише 30%. Утім, питання надання автономії для Підкарпатської Русі, задекларовне президентом 1921 р., було відкладене до 1938 р., що не завадило регіонові отримувати більше коштів, ніж він спрямовував у бюджет республіки.

Томаш-Гарріг Масарик і Едвард Бенеш. 1920-ті роки

Цікавий факт: один із творців «чехословацької нації», людина, котра вважала, що словаки розмовляють говіркою чеської мови, народився 7 березня 1850 р. в сім'ї, де батьки говорили німецькою і словацькою мовами. Йозеф Масарик, що працював кучером за наймом, був чистокровним словаком.

Тереза Масарикова (у дівоцтві Кропачкова), куховарка, – змішаного чесько-німецького походження. До речі, Томашева мама, що кілька років пропрацювала покоївкою у Відні, все життя говорила виключно німецькою мовою й заледве розуміла словацьку. Ось такі метаморфози… А її син усе життя боровся проти пангерманізму!

Уже в юності Томаш зробив вибір: він вважав себе не словаком, а чехом. Його біографія – чудова ілюстрація, як людина з низів, котра зробила себе сама, довго і вперто добивався поставленої мети, при цьому залишаючись етично бездоганною особистістю. Для нього честь і совість не були порожнім звуком.

Батьківщина Масарика, моравське село Годонін, знаходилося на самому кордоні Моравії та Словаччини, що належала Угорській короні. Хлопчик навчався в місцевій початковій школі, в німецькій реальній школі в Густопечі, був учнем коваля й допомагав у школі вчителеві, котрий навчав його мов та гри на фортепіано. Потім юнак учився в гімназіях Брно та Відня.

Він міг покладатися тільки на себе, але примудрявся ще й допомагати своїй сім'ї. І лише двадцятидворічним Томаш вступив у Віденський університет на факультет філософії та природничих наук, де написав докторську дисертацію (аналог сучасної кандидатської). Паралельно Томаш закінчив і філологічний факультет. Був справжнім поліглотом: вивчав латину і арабську мову, чудово знав не тільки німецьку, а й англійську, російську, французьку, польську та італійську.

Лейпциг, куди молодий доктор філософії вирушив викладати в місцевому університеті, став містом, у якому він раз і назавжди вирішив «сімейне питання». Зустріч із чарівною студенткою місцевої консерваторії, американкою Шарлоттою Гарріг улітку 1877 р. круто змінила життя Томаша. Батьки її неохоче дали згоду на шлюб після поїздки молодих до США, поставивши одну, але доволі жорстку умову: ні цента посагу! Батько Шарлотти був впливовим фінансистом і очолював правління Нью-Йоркського комерційного банку.

Томаш після весілля у вузькому колі друзів 1878 р. прийняв нестандартне рішення (яких йому доводилося приймати в житті чимало) -– приєднав до свого імені прізвище дружини й відтоді став Томашем-Гаррігом Масариком. Абревіатура ТГМ була фірмовим знаком ученого й політика не тільки в Чехії, а й у всьому світі. Шарлотта народила Томашу–Гаррігу п'ятеро дітей: Алісу, Герберта, Яна, Елеонору та Ольгу. Ян Масарик був відомим дипломатом і політиком, у 1945 – 1948 рр. – міністром закордонних справ Чехословаччини; загинув за нез'ясованих обставин під час комуністичного перевороту…

Масарик був людиною глибоко віруючою, але ще в молодості перестав відвідувати католицьку церкву та сповідатися. Тридцятилітнім, уже після одруження, він оформив перехід у євангелічну церкву чеських (моравських) братів, якій давно симпатизував. Такий крок в імперії Габсбургів, де католицизм був державною релігією, здавався для майбутньої кар'єри, як мінімум, недалекоглядним. Але Масарик завжди чинив, як веліла совість, незважаючи на авторитети й резони.

Шарлотта Гарріг-Масарикова з донькою Алісою і сином Яном

У 1882 г. він із сім'єю переїхав до германізованої Праги, де нарешті було відкрито Чеський університет, і отримав професорську кафедру. Публічні виступи, аргументовані статті в наукових виданнях та періодиці принесли йому популярність. На думку Масарика, чехи від часів трагічної Білогорської битви 1620 р., коли остаточно втратили національну незалежність, зациклилися на цій поразці й забули про бойовий дух, властивий гуситам Яна Жижки і тим-таки чеським братам. У славному минулому народу Масарик закликав черпати силу й віру у краще майбутнє.

ТГМ хотів знайти ключ до «сенсу існування» чеської нації. У цьому йому мав допомогти критичний аналіз її історії (чого так бракує українським історикам, філософам, соціологам). Учений підкреслював важливість історичної тяглості. Але «*минуле Масарик закликає у свідки тільки для того, щоб обґрунтувати нинішню політичну програму, побудовану, хоч як це парадоксально, саме на відмові від «національних міфів», на висуненні практичних вимог насамперед морального характеру. Ключове тут – не просто констатація наявності якогось «плану» і «сенсу» існування нації, а, по-перше, сам підхід до нації не як до біологічної расової неподільності, а як до ідейної спільноти, і, по-друге, інтерпретація цього «плану» у термінах сучасної практичної політики… тому він звертається саме до історії ідей, шукаючи ідейну наступність між різними епохами чеської історії*» (Олександр Бобраков-Тимошкін).

Ставши до боротьби чехів за рівноправність із німцями, цією державотворчою нацією (поряд із угорцями) імперії Габсбургів, Масарик першим вказав на «хуторянство» своїх єдиноплемінників, нерозуміння ними важливості науки та розвитку культури (сучасним українцям це до болю знайоме після захоплення Трипільською культурою та Араттою).

У 1886 р., він, як Дон Кіхот, незважаючи на неминучі прикрощі й проблеми на батьківщині, вв'язався у відкриту суперечку про автентичність Краледворського і Зеленогорського рукописів, буцім виявлених Вацлавом Ганкою у 1817 – 1818 рр., які доводили високий рівень розвитку чеських і моравських земель у IX – X стст. н.е.

Слід зазначити, ці рукописи були важливим козирем у руках національно-визвольного руху, який народжувався в боротьбі з германізацією. Масарик, заснувавши журнал «Атеніум», тут-таки відкинувши всі сумніви, взявся розвінчувати міф, який тільки шкодив чеській справі. Опублікована в кількох числах журналу стаття славіста Яна Гебауера «Про необхідність подальшого дослідження Краледворського і Зеленогорського рукописів» стала каталізатором потужного скандалу.

З Масариком перестали вітатися на вулиці, погрожували («хай собі шукає інший народ»), а домовласник-чех відмовив його сім'ї у квартирі… І все-таки розслідування завершили, не залишивши каменя на камені від цієї містифікації початку XIX століття. Наукова етика й чесність були для Масарика понад усе.

На шляху до визнання Масарику довелося зазнати чимало випробувань. У 1899 р. він люто виступив проти антисемітської кампанії, ставши на захист Леонарда Гільснера, обвинуваченого в ритуальному вбивстві 19-річної чеської дівчини Агнеси Грузи й засудженого до смертної кари. Слід визнати, Масарик чудово знав про кримінальне минуле обвинувачуваного й називав його «покидьком, за яким давно плакала тюрма». Але бездоганна чесність професора завжди залишалася його фірмовим знаком.

Після року боротьби було доведено, що всі докази підроблені, однак невблаганна Феміда знайшла нові «свідчення», і Гільснера вдруге засудили до страти. Зусиллями Масарика страту замінили на багаторічне ув'язнення. Тільки 1918 р., вже в незалежній Чехословаччині, Гільснер вийшов на волю. До речі, аналогічний процес із обвинувачення єврея Бейліса в ритуальному вбивстві дитини в Києві пройшов у 1911 р. Він закінчився відновленням істини та звільненням обвинувачуваного.

З 1891 р. Масарика неодноразово обирали в чеський земельний і віденський імперський парламенти. Він вирізнявся незалежним характером, завжди виступав одинаком і практично не мав сподвижників. Наприкінці XIX ст. цей професор філософії і депутат став творцем досить сміливої теорії єдиної нації – «чехословаків», що не витримала випробування часом (про це нижче). Вже в 1900 р. Масарик створює Народну партію, яку пізніше перейменовує у Прогресивну. І знову він, як єдиний представник партії виступає з парламентської трибуни з багатьох животрепетних питань: рівності мов в імперії, автономії для чеських земель, союзу між чехами та словаками.

Відомим в Австро-Угорській імперії Масарик став завдяки своїм виступам у ролі громадського захисника на сфальсифікованому владою в 1908 р. судовому процесі за обвинуваченням сербських і хорватських політиків у шпигунстві на користь Сербії та державній зраді. Аргументація й натиск чеського депутата дали свої плоди. Цей процес став поворотним пунктом і змінив орієнтири в його політичній діяльності. Масарик перестав бути прибічником «широкої автономії» Чехії і Словаччини, а лише – державної незалежності.

Якщо говорити про філософську доктрину Масарика – він дотримувався позитивістських поглядів, підкреслюючи незалежність науки від світогляду (зокрема й релігійного; передусім це стосувалося католицької церкви, яку він так не любив). Він був прибічником «реалізму», або «конкретизму», спирався на здоровий позитивізм, але при цьому ніколи не забував про релігійну етику (залишаючись людиною віруючою). Для Масарика важили конкретні справи, а не порожні просторікування і філософствування…

На початку XX ст. Масарик почав готувати матеріали для фундаментальної праці «Росія і Європа» (видана німецькою мовою 1913 р. в Лейпцигу). Події Першої світової війни залишили книжку практично непоміченою. Він кілька разів приїжджав в імперію Романових і був близько знайомий зі Львом Толстим, якого відвідував у Ясній Поляні. Професор філософії полемізував із письменником і мислителем, не приймаючи його концепції «непротивлення злу насильством».

Масарик вважав, що «*абсолютистська Росія не може забезпечити справжньої незалежності слов'янських держав, оскільки її першорядний інтерес – збереження самодержавства, а революційна Росія пронизана духом нігілізму (його Масарик розглядав як ключову характеристику російської культури загалом), тому слід шукати нові орієнтири*», – зазначає дослідниця Елла Задорожнюк.

Масарик критично ставився до царату: «Росія, царська й офіційна Росія, була не слов'янською, а візантійською. Наше русофільство стосувалося насамперед російського народу, – це русофільство не було ослаблене війною; навпаки, воно посилилося». І все-таки, попри всі симпатії до Росії, він залишався «західником», а взірцем демократії вважав США та Велику Британію, меншою мірою – Францію.

10

ТГМ: «І один у полі воїн»

9 Перша світова війна захопила національно-визвольні рухи Європи зненацька. Ніхто й подумати не міг, що три найбільші імперії на континенті – Російська, Німецька й Австро-Угорська – розваляться після чотирьох із гаком років руйнівної боротьби. Чехи і словаки, які жили в різних політико-економічних умовах (відповідно, на наслідних землях австрійських Габсбургів і під управлінням корони Угорщини, що належала тимтаки Габсбургам) у перші місяці війни були непоганими воїнами. Але скоро зрозуміли, що жертвують життями за чужі інтереси, і цілими полками здавалися в полон, переважно на Східному фронті.

У грудні 1914 р. Масарик приймає доленосне рішення. Скориставшись дипломатичним паспортом депутата австрійського парламенту, він виїздить через Італію до Швейцарії. У Відні його оголошують зрадником батьківщини й засуджують до розстрілу, а в Празі заарештовують дружину – Шарлотту Гарріг-Масарикову. Кілька місяців вона провела у в'язниці і указом імператора Австро-Угорщини Франца-Йосифа І була відпущена на свободу лише після настійного прохання президента США Вудро Вільсона, який особисто знав Масарика.

Доки результат Великої війни, як її називали сучасники, був неясний, «чеське питання» (а невдовзі – й «чехословацьке») не стояло на порядку денному країн Антанти. Діяльність Масарика та його найближчих соратників – чеха Едварда Бенеша та словака Мілана Штефаника – аж до кінця 1917 р. обмежувалася безплідними перемовинами про майбутнє батьківщини у разі перемоги Антанти.

Значною мірою підтримували їхні зусилля чеські та словацькі емігранти, що проживали у США. Але в знаменитих «14 пунктах» Вудро Вільсона лише мимохідь говорилося про «якнайширшу можливість для автономного розвитку чехів». У імперії Габсбургів рух за національну незалежність очолила організація під суто італійською назвою «Мафія», неформальним лідером якої був Карел Крамарж, що спирався на Російську імперію і хотів бачити на чеському престолі одного з великих князів сім'ї Романових.

Оскільки Масарик орієнтувався на країни Заходу, то вже тоді проростали зерна майбутніх конфліктів великих політиків. Крамарж вважав, що без опору в Чехії та Моравії (як він казав – «домашньої боротьби») не могло бути й мови про незалежність і створення держави.

Ситуація кардинально змінилася навесні 1918 р.: на хвилі успіхів Антанти на Західному фронті вміла й напориста (часто на межі фолу) дипломатія Масарика, Штефаника і Бенеша увінчалася успіхом. Це унікальний випадок визнання держави не після, а ще до її виникнення. Вони зуміли переконати Францію, Велику Британію, США та Італію в необхідності створення на руїнах Австро-Угорської імперії незалежних держав, передусім – Чехословаччини і Югославії.

Заради створення Малої Антанти (Чехословаччина, Югославія та Румунія) союзники пішли на безпрецедентний крок – продовжили кордон майбутньої держави на схід, до кордонів Румунії. Підкарпатська Україна (Закарпаття) ще з раннього Середньовіччя перебувала під владою Угорщини. Одним із козирів Масарика й компанії були не такі численні, як ефективні під час бойових дій легіони – предтеча збройних сил Першої республіки. У Франції, Росії та Італії в роки Першої світової вони відігравали не останню роль. І невдовзі мимоволі стали учасниками Громадянської війни на території колишньої Російської імперії.

Томаш-Гарріг Масарик і король Югославії Олександр І Карагеоргієвич. 1922 р.

Ще у травні 1917 р. Масарик приїхав у Російську імперію, щоб очолити Чеську національну раду, яка базувалася в Києві. На околицях нашої столиці (під Борисполем, Лохвицею і Пирятином) дислокувалися добре озброєні чеські частини – понад 50 тисяч багнетів. В історію Першої світової війни вписана блискуча перемога легіонерів над австро-угорськими військами під Зборовом на початку липня 1917 р.

Але позиція Масарика і його ради стосовно української державності, що народжувалася, апріорі була негативною. Цілі й завдання Української Центральної Ради, орієнтованої на Берлін і Відень, виявилися абсолютно чужими для чехів та словаків. Діалог так і не вдалося налагодити, хоча Масарик неодноразово зустрічався з Михайлом Грушевським і Володимиром Винниченком.

Масарик засудив Брестський мир, підписаний як більшовиками, так і урядом УНР, і зайняв вичікувальну позицію, плануючи у стислі терміни евакуювати корпус, – до Києва наближалися війська Центральних держав. Саме тому під час бою під Крутами і подальшого штурму Києва військами червоного полковника Муравйова Чеська національна рада оголосила про свій нейтралітет.

Легіонери легко могли змінити результат битви більшовиків і українських частин, але не хотіли вплутуватися в громадянське протистояння на території колишньої імперії Романових. І потім, уже вирушаючи через Сибір на батьківщину, вони були втягнуті в бойові дії після провокації, організованої більшовиками… Абсолютна більшість учасників «заколоту білочехів» повернулася додому через Владивосток тільки 1920 р. Масарик же виїхав до США ще в березні 1918 р.

Події розвивалися стрімко. 18 жовтня 1918 р. на тлі практично повної поразки блоку Центральних держав ТГМ оголосив у Вашингтоні про незалежність майбутньої Чехословаччини. 28 жовтня у Празі, на Вацлавській площі, було офіційно оформлено незалежність Чехословацької республіки. Уже 14 листопада в Женеві, на засіданні Національних чехословацьких зборів, де були представлені переважно емігрантські організації чехів та словаків, Масарика одноголосно обрали президентом Першої республіки.

21 грудня 1918 р. його зустріли у Празі натовпи шанувальників. Уже наступного дня в урочистому зверненні до Національних зборів у Празькому Граді президент жорстко артикулював своє ставлення до німців - найбільшої національної меншини (22,3%), зазначивши, що їм доведеться змиритися з реаліями та допомагати «чехословакам» будувати нову країну.

Справжній шок у німецьких депутатів викликало нагадування про попередній статус німців як «іммігрантів і колоністів» (історично правильне зауваження, але в цій ситуації доволі спірне й недалекоглядне, з приводу чого ТГМ пізніше жалкував), тоді як багато століть німці перебували в ранзі панівної нації. До речі, як і угорці стосовно «темних», на їхню думку, словаків та закарпатських українців…

На кінець 1918 р. чеські легіонери й жандармерія, що повернулися з Франції та Італії, повністю опанували ситуацію в німецькомовних районах Чехії, Моравії і Сілезії (так званих судетонімецьких), вийшовши на історичні кордони середньовічного Чеського королівства. Розгромлені Німеччина і Австрія дивилися на події з жалем, але мовчали. «Горе переможеним!» Останню спробу німців домогтися незалежності з наступним приєднанням до Німеччини або Австрії придушили 4 березня 1919 р., – 52 людини було вбито, близько сотні поранено.

Президент почав вибудовувати жорстко централізовану державу, спираючись на професійних бюрократів, добре навчених в імперських структурах. Томаш-Гарріг Масарик отримав у народі напівофіційне прізвисько «Батюшка»» – Tatíček. Можна сказати, у країні розвинувся культ вождя. Тих, хто тільки пробував стати на стежку війни з цим «демократичним монархом», неминуче відкидали на маргінес політичного життя. Уряд ставав закритим клубом політичних партій, які делегували до його складу своїх представників, що незаперечно виконували волю лідерів.

Найменший непослух чи спроба депутатів, а тим більше – міністрів виступити проти партійної дисципліни завершувалися вигнанням із партії й політикуму. Так зване угруповання Град, тобто найближчі радники президента і підконтрольні їм ЗМІ, мало величезний вплив на всі сфери життя країни. Сам Масарик вважав, що для демократії на етапі її зародження необхідні деякі елементи диктатури. Попри всі ці нюанси, що дивно, президентові вдавалося дотримуватися демократичних принципів.

Незважаючи на багатонаціональний склад населення країни, президент намагався проводити на всіх рівнях управління ідею «чехословакізму», вважаючи чехів і словаків двома гілками однієї, чеської нації. Німці й угорці ніби опинялися за дужками, – їхні громадянські права не порушувалися, але певні проблеми в галузі освіти і культури були. Серйозні преференції отримали чеська мова та культура, а адміністрація на місцях неухильно проводила «дегерманізацію» (у Чехії й Моравії) та «демадьяризацію» (у Словаччині й Закарпатті).

На середину 1920-х років найбільші підприємства і банки опинилися переважно в руках національного капіталу. Земельна реформа торкнулася маєтків великих магнатів (теж переважно німців та угорців). «Активістські» партії судетських німців – які співпрацювали з владою, з великими труднощами знаходили спільну мову як із Празьким Градом та урядом, так і зі своїми виборцями. Ситуація погіршилася в роки Великої депресії, з якої промисловість і сільське господарство, орієнтовані на експорт, виходили дуже важко. Тільки напередодні 1937 р. ситуація в економіці трохи поліпшилася.

Із приходом до влади в Німеччині 1933 р. Адольфа Гітлера крайні націоналістичні партії судетських німців (передусім судетські нацисти Генлейна) стали отримувати з Берліна всебічну допомогу. Генлейнівці – справжня «п'ята колона», дії якої були направлені на дискредитацію Чехословацької держави.

До Мюнхена-38 Чехословацька держава пройшла непростий шлях консолідації інститутів влади. Країна входила в десятку найбільш індустріально розвинених у Європі. Роль і вплив її у світі виявилися незрівнянно більшими, ніж територія, населення та ресурси. І в цьому велика заслуга Масарика. Він був послідовним прибічником нереалізованого проекту об'єднаної Європи (Сполучених Штатів Європи) – прообразу сучасного Євросоюзу.

Нарешті, якщо говорити про Східну та Центральну Європу між двома світовими війнами, то саме Чехословаччина зуміла зберегти парламентаризм і відносну економічну стабільність. Спроби зазіхати на демократичні інститути були знищені в зародку дуже ефективним управлінським апаратом, а перший президент уособлював стабільність і наступність.

До речі, у Чехословаччині було прийнято жорсткий Закон про захист республіки, блискуче працювала чехословацька розвідка. Військова промисловість упевнено посідала перше місце у світі за обсягом поставок; збройні сили країни були оснащені новітньою зброєю.

…14 грудня 1935 р., у віці 85 років, Томаш-Гарріг Масарик подав у відставку за станом здоров'я, призначивши своїм наступником багатолітнього соратника і майстерного дипломата Едварда Бенеша. Ще у квітні 1934 р. Масарика розбив дуже тяжкий інсульт. Реально державою Бенеш керував уже з початку 1930-х.

Учень виявився далеко не харизматичною особистістю. Уміло лавіруючи на міжнародній арені, мало уваги приділяв як економіці, так і внутрішньополітичній боротьбі з «п'ятою колоною», яку уособлювали судетонімецькі нацисти (що отримали на муніципальних виборах 1938 р. майже 85% голосів німців), що виконували накази з Берліна, та угорські партії, підбурювані у своїх домаганнях Будапештом…

14 вересня 1937 р. Томаш-Гарріг Масарик помер у своєму маєтку Лани. Похорон багатолітнього лідера країни, яку він створив і випестував, був грандіозний за розмахом і порівнянний лише з похороном у 1935 р. «Начальника Польської держави» Юзефа Пілсудського. Масарик не дожив до Мюнхенської змови лише рік…

Ні судетські німці, ні угорці Словаччини й Закарпаття так і не змирилися з другорядною роллю в новоствореній державі, їхній іредентизм став однією з причин Мюнхенської змови 1938 р. (*докладніше див. «Судетський сценарій: чи готовий Захід іти стопами «миротворців» Чемберлена і Даладьє?», DT.UA, 6.03.2014 р.*). Країна, яку Захід зрадив, була розчленована, а в березні 1939 р. зникла з карти Європи, оскільки послідовникам Масарика (президентові Бенешу передусім), які мали потужну армію й унікальну систему оборонних укріплень, забракнуло мужності боротися з нацистами.

…Час усе розставив на свої місця. Не все зі спадку Масарика дожило до наших днів. Чехословацька нація була блефом. Важко знайти дві настільки ментально різні нації, як чехи і словаки. Вони розвивалися в різних частинах імперії (австрійській та угорській). Чехи – мабуть, найменш релігійна нація в Європі, словаки ж (переважно католики, менша, освіченіша частина – лютерани) вирізняються набожністю.

Чехи і словаки з 1990 р. живуть у своїх «національних квартирах». Але Масарик залишається в їхній свідомості реалізатором ідеї державної незалежності. На мій погляд без «Батюшки» не було б сьогодні ні Чехії, ні Словаччини.

Якщо подивитися з висоти сьогодення, то саме Томаш-Гарріг Масарик заклав підвалини демократичного суспільства в цих двох країнах. Австрійський філософ і соціолог Карл Раймунд Поппер одного разу зазначив: «*Чехословаччина Масарика була найбільш відкритим серед усіх суспільств, включно з розвиненою частиною Європи*». У цих словах немає і йоти перебільшення.

Томаш-Гарріг Масарик з донькою Ольгою повертається з еміграції на батьківщину. Табор, 21 листопада 1918 р

ТГМ приймає парад легіонерів. Оломоуц, 17 вересня 1921 р

Сергій МАХУН,
публіцист, історик

Стаття була опублікована на сайті «Дзеркала Тижня». «Українська правда» – «Історична правда», 28.10.2023 Pravda.com.ua

Кривавий сталінський слід в історії Польщі

8 Водночас Міхаіл Ґорбачов наказав знайти в архівах докази будь-якого польського злочину, щоб таким чином створити симетрію провини між Польщею і СРСР. Під час цієї пропагандистської операції (що отримала назву «анти-Катинь») совєтська, а потім російська історична політика почала просувати тему червоноармійців, які померли в польських таборах для військовополонених, куди потрапили під час війни 1920 року.

Сторони називають різну кількість жертв – від 16 до 80 тисяч. Військовополонені помирали від голоду, важких хвороб і внаслідок епідемій. На відміну від Катинського розстрілу, тут немає жодних доказів навмисного, спланованого владою знищення військовополонених. Однак багато російських істориків, публіцистів і політиків називають загибель червоноармійців геноцидом. При цьому табори для військовополонених навмисно, всупереч фактам, називають концентраційними, щоб викликати асоціації з нацизмом.

На офіційному рівні Москва не скасувала вибачень Ґорбачова. Однак Катинський розстріл дедалі частіше інтерпретується владою як помста Сталіна або за поразку в совєтсько-польській війні, або за «геноцид» совєтських військовополонених.

Як іронічно зауважив у публікації на сторінках «Нової газети» Нікіта Пєтров із «Меморіалу»: совєтський диктатор безумовно думав про загиблих 1920 року в Польщі, тільки трьома роками раніше – і переймався він не тими, хто загинув, а тими, хто мав нещастя повернутися до СРСР із полону. Під час польської операції НКВС репресії торкнулися всіх, на кого впала підозра в шпигунстві на користь Польщі, зокрема й колишніх червоноармійців, які пройшли через польські табори.

Нікіта Пєтров, «Меморіал»: *«Питання: чого б це Сталіну мстити полякам за червоноармійців, які потрапили в польський полон, коли 1937-го в СРСР добивали тих із них, хто вижив і повернувся?»*

Після нападу гітлерівської Німеччини на СРСР Москві потрібна була підтримка Заходу. Сталін відновив дипломатичні відносини з емігрантським урядом Польщі, який перебував у Лондоні. З польських військовополонених, які не загинули в Катині, сформувалася армія Андерса. Було оголошено амністію для поляків, які після 17 вересня 1939 року опинилися в совєтських в'язницях і таборах.

Армія Андерса покинула СРСР і воювала з Німеччиною на Заході. Коли стало відомо про Катинський розстріл і польський прем'єр-міністр Сікорський погодився на розслідування Міжнародного Червоного Хреста на місці трагедії, Сталін скористався нагодою і розірвав дипломатичні відносини з урядом Другої Речі Посполитої. Совєтській владі це було вигідно – вона готувалася до совєтизації Польщі після звільнення її території від німецьких окупантів.

Позиція Сталіна щодо Польщі залишилася незмінною – він не мав наміру анексувати її до складу СРСР як шістнадцяту республіку: він задумав нову Польщу як формально незалежну державу, з польською (з деякими ідеологічними змінами) символікою, польською (а не російською) державною мовою. А також із польською армією, яку дозволив сформувати з тих, хто не загинув у Катині й не встиг виїхати з СРСР разом із Андерсом. Звісно, це була всього лише видимість незалежності. І армія, і держава залишалися під повним контролем совєтського керівництва.

На початку 1944 року Армія Крайова розпочала операцію «Буря». Її метою було звільнити польські території від німецької окупації до приходу Червоної Армії. АК у боях із німцями часто співпрацювала з совєтськими військами. Після загальної перемоги НКВС зазвичай роззброював і заарештовував польських партизанів. Незважаючи на це, АК вирішила не змінювати тактику.

1 серпня 1944 року почалося Варшавське повстання. Повстанці також хотіли звільнити столицю до приходу совєтських сил. Червона армія зупинила наступ, не бажаючи допомагати своїм політичним противникам. Німецькі окупанти потопили повстання в крові.

Олег Хлевнюк, доктор історичних наук, зазначає: *«Цей трагічний епізод став причиною гострих розбіжностей між Сталіним і союзниками, які звинувачували його в навмисному ненаданні допомоги. Звинувачення чималою мірою, хоча навряд чи повністю, були справедливими. Однак у Сталіна була своя правда, і він не збирався поступатися. Зрештою, лондонські поляки організували повстання зовсім не для того, щоб допомогти Сталіну, – чому ж Сталін мав допомагати їм?»*

На Тегеранській конференції вирішили, що Польща віддасть західноукраїнські та західнобілоруські землі, захоплені Червоною армією 1939 року. Східний кордон країни встановили приблизно по лінії Керзона, тобто по демаркаційній лінії між Польщею і Радянською Росією, яку 1920 року запропонувала Велика Британія. Як компенсацію Польща отримала німецькі землі на заході та на півночі. Колись ці території в тій чи іншій формі входили до складу польської держави, тому їх назвали» повернутими землями».

Після війни головнокомандувачем Війська Польського став совєтський маршал польського походження Костянтин Рокоссовський. За наказом Сталіна формувалися органи нової, комуністичної влади Польщі. На початку це був Союз польських патріотів, потім Польський Комітет національного визволення і Державна національна рада.

США та Велика Британія примушували уряд Другої Речі Посполитої в Лондоні співпрацювати з комуністами. Частина лондонських поляків погодилася на так званий компроміс. У Варшаві сформувався Тимчасовий уряд національної єдності. До його складу ввійшли як польські комуністи, так і деякі еміграційні політики. Однак досить швидко виявилося, що вся влада зосереджена в руках комуністів, а над представниками інших політичних сил нависла загроза репресій. Не залишалося жодних сумнівів – генсек не планував ділитися владою в Польщі. Правити у Варшаві могли тільки його маріонетки. «Процес шістнадцяти» дав змогу Сталіну обезголовити польський підпільний рух, що перешкоджав совєтизації Польщі.

Післявоєнна Польща відчула, що таке сталінський терор. Влітку 1945 року Сталін влаштував «малу Катинь», як деякі історики називають серпневу облаву – військову операцію Червоної армії та НКВС, спрямовану проти антикомуністичного підпілля. Вона проводилася на території Польщі, в її нових, встановлених совєтським диктатором кордонах. У результаті цієї операції без суду розстріляли щонайменше 592 людини.

Сьогодні, крім пам'ятника жертвам «малої Катині», про часи сталінізму нагадує збережена донині будівля Палацу культури і науки, одна з найвідоміших і наймонументальніших будівель Варшави, розташована в її центрі. «Сталінську висотку» збудували в 1952 – 1955 роках як подарунок СРСР польському народу. Її перша назва – Палац культури й науки імені Іосіфа Віссаріоновича Сталіна. Час від часу лунають пропозиції знести «подарунок».

Сам «червоний цар» у Польщі був один раз, ще до революції 1917 року. Після втечі із заслання 1912 року Сталін брав участь у нараді ЦК РСДРП із партійними працівниками в Кракові.

Саме з Кракова майбутній диктатор написав знаменитого ніжного листа Лєву Каменєву, що містить такі слова: *«Цілую тебе в ніс, поескімоськи. Чорт мене побери. Сумую без тебе страшенно. Сумую – клянуся собакою! Нема з ким мені, нема з ким по душах поговорити, чорт тебе задави. Невже так-таки не переберешся до Кракова?»*

Адресатом був той самий Лєв Камєнєв, революціонер і партійний діяч, якого через 24 роки розстріляють під час Великого терору.

Мацєй ПЄЧИНСЬКИЙ, кандидат гуманітарних наук, науково-дидактичний співробітник Щецинського університету

Переклала Наталка Римська. Опубліковано у виданні «Нова Польща».

Сайт «Аргумент», 01.11.2023

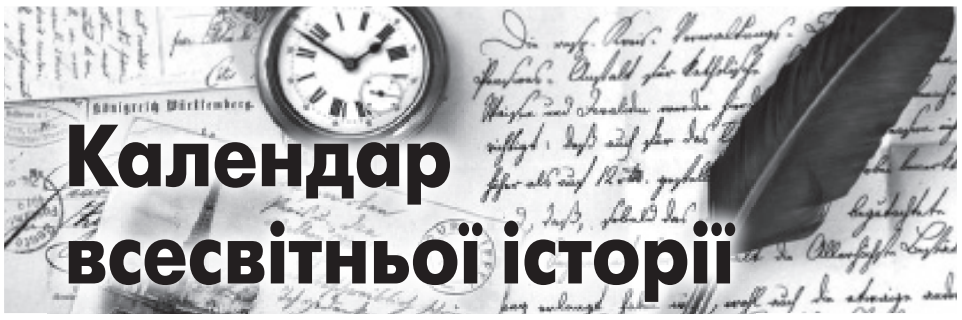

Календар всесвітньої історії

17 листопада

1869 – у Єгипті офіційно відкрився Суецький канал.

1989 – у Празі виступами на захист демократії розпочалася «Оксамитова революція».

18 листопада

1626 – у Римі освячено Собор Святого Петра.

1885 – випробуваний перший мотоцикл в історії, конструкції німецьких інженерів Даймлера і Майбаха.

1987 – зійшли з конвеєра перші серійні»Таврії» ЗАЗ-1102

Народилися: 1859– Кость Левицький, голова Державного секретаріату ЗУНР; 1900 – Георгій Кістяківський, американський фізик і хімік українського походження

Померли: 1922 – Марсель Пруст, французький письменник; 1962 – Нільс Бор, данський фізик, лауреат Нобелівської премії (1922), один з основоположників сучасної фізики.

19 листопада

Народився: 1888 – Хосе Рауль Капабланка, кубинський шахіст, третій чемпіон світу (1921–1927 рр.)

Помер: 1698 – Петро Дорошенко, гетьман України (1665 – 1676).

20 листопада

1945 – у Нюрнберзі розпочався трибунал над лідерами Третього Рейху.

Народився: 1717 – Григорій Кониський, український письменник, церковний і культурний діяч.

21 листопада

1783 – у небо над Парижем здійнялася перша пілотована людиною повітряна куля братів Монгольф'є.

1877 – Томас Едісон (США) винайшов фонограф.

1906 – у Вільнюсі вийшов друком перший номер білоруської газети «Наша нива».

2013 – вечірнім мітингом на майдані Незалежності розпочалася Революція Гідності, другий Майдан.

Народилися: 1694 – Вольтер, французький письменник, філософ, просвітитель; 1896 – Михайло Вериківський, український композитор.

22 листопада

1764 – указом російської цариці Катерини II скасовано гетьманство в Україні.

1960 – запорізький завод «Комунар» випустив першу партію легкових автомобілів «Запорожець».

2004 – початок Помаранчевої революції. День Свободи.

Народився: 1890 – Шарль де Ґолль, французький військовий та політичний діяч, президент Франції в 1958 – 1969 рр.

Померли: 1916 – Джек Лондон, американський письменник; 1963 – Джон Кеннеді, 35-ий президент США, загинув унаслідок замаху.

23 листопада

1889 – у Сан-Франциско (США) почали діяти перші музичні автомати.

Помер: 1983 – Микола Бажан, український поет.

24 листопада

Народився: 1888 – Дейл Карнегі, американський психолог, педагог, письменник.

Померли: 1722 – Стефан Яворський (Симеон Яворський), релігійний діяч, поет, філософ; 1934 – Михайло Грушевський, історик і Голова Української Центральної Ради.

25 листопада

1905 – у Лубнах вийшов перший номер газети «Хлібороб», першого легального українського видання в підросійській Україні.

Народився: 1838 – Іван Нечуй-Левицький, український письменник.

26 листопада

1939 – СРСР порушив пакт про ненапад із Фінляндією, що спричинило початок Зимової війни між цими країнами.

Народилися: 1806 – Пилип Морачевський, український громадський діяч, поет; 1934 – Юрій Литвин, український письменник і правозахисник.

Помер: 1855 – Адам Міцкевич, польський поет, діяч національно-визвольного руху.

27 листопада

Народилася: 1863 – Ольга Кобилянська, українська письменниця.

Помер: 1937 – митрополит Української Автокефальної Православної Церкви Василь Липківський, був розстріляний більшовиками у Києві.

28 листопада

Народилися: 1881 – Стефан Цвейг, австрійський письменник; 1890 – Зінаїда Тулуб, українська письменниця.

Померла: 1970 – Алла Горська, українська художниця, громадська діячка, дисидентка.

29 листопада

1947 – Генеральна Асамблея ООН схвалила план поділу Палестини на єврейську й арабську держави.

Народилися: 1778 – Григорій Квітка-Основ'яненко, український письменник; 1899 – Григорій Косинка, український письменник, розстріляний у 1934 р.

30 листопада

Народилися: 1835 – Марк Твен, американський письменник; 1874 – Вінстон Черчилль, британський державний діяч; 1951 – Назарій Яремчук, український співак.

Помер: 1983 – Анатолій Кос-Анатольський, український композитор.

1 грудня

День національної єдності з нагоди Всеукраїнського референдуму 1991 року, коли понад 90% громадян висловилися за незалежність України.

1891 – винайдено гру баскетбол (американський учитель фізкультури Джеймс Нейсміт запропонував своїм учням закидати футбольний м'яч у кошики).

Народилися: 1909 – Анатолій Кос-Анатольський, український композитор; 1918 – Георгій Майборода, український композитор.

2 грудня

1015 – князь Ярослав Мудрий посів у Києві престол.

1991 – незалежність України визнали першими Канада і Польща

Помер: 1959 – Олександр Греків, український військовий діяч, генерал-хорунжий армії УНР.

3 грудня

1879 – Томас Едісон публічно продемонстрував роботу лампи розжарювання.

Народився: 1722 – Григорій Сковорода, український філософ, письменник.

4 грудня

1992 – IV Всеукраїнський з'їзд Народного руху України перетворив НРУ на політичну партію, а її головою обрав В'ячеслава Чорновола.

Помер: 1131 – Омар Хайям, перський поет, математик, філософ.

5 грудня

1879 – у США запатентували першу автоматичну телефонну станцію.

Народився: 1867 – Юзеф Пілсудський, польський військовий і державний діяч, перший керівник відродженої Польщі (очільник держави в 1918 – 1922 рр., прем'єр-міністр у 1926 – 1928 рр. і 1930 р.).

Помер: 1791 – Вольфганг Амадей Моцарт, видатний австрійський композитор.

6 грудня

1917 – парламент Фінляндії ухвалив рішення про відокремлення зі складу Росії та проголошення незалежної держави

1991 – Верховна Рада ухвалила Закони «Про оборону України», «Про Збройні сили України». День Збройних сил України.

Народилися: 1871 – Микола Вороний, поет доби Розстріляного Відродження; 1903 – Микола Колесса, композитор, диригент, педагог; 1913 – Микола Амосов, визначний медик, учений у галузі кардіохірургії й біокібернетики.

7 грудня

Народилася: 1900 – Катерина Білокур, майстриня народного декоративного живопису.

Помер: 1870 – Михайло Вербицький, український композитор, хоровий диригент, священик, автор музики українського гімну «Ще не вмерла Україна».

Газеті «Струна» – 3 роки

11 листопада 2020 року вийшов перший номер обласної літературно-мистецької газети «Струна». Її я створив і видаю як засновник і редактор, так само, як і другу мою газету, ось цю обласну газету «Світ-інфо», що виходить уже 12-й рік.

Всі ці роки у основній газеті «Світ-інфо» в кожному номері були і є публікації про літературу і мистецтво. Але була потреба створити окрему газету такої тематики. Бо її в області просто не було, як нема і зараз. Натомість в Україні останні роки зникло дуже багато газет і журналів гуманітарної, духовної сфери.

А потреба в них велика. Та ж Чернігівщина має і багатющі літературно-мистецькі традиції, і насичене нинішнє життя у творчій царині. Крім, того, треба показати цю тему і по Україні, по планеті. В часовому вимірі – і класику, і сучасне творче життя.

Приємно, що газета «Струна» представили за ці роки на своїх сторінках багато талановитих людей нашого Чернігівського краю, в тому числі відкрила зовсім не відомі досі імена.

У п`ятницю в Чернігівському культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо», за сприяння розташованого тут Гончаренко-центру, ми відзначили в колі друзів газети її третю річницю. «Інтермеццо» взагалі є кореспондентським пунктом обох газет з першого їх дня. Тут ми щороку відзначаємо чергові річниці обох газет. Ось і нині було наше постійне товариство, друзі обох газет: літератори – автори газети, журналісти, митці. Володимир Фриз, Микола і Раїса Борщ, Ірина Кулаковська, Василь Рековець, Олександр Олійник, Олександр Молибога, Ірина Воробей, Юлія Найда.

Петро АНТОНЕНКО

* * *

За три роки в газеті «Струна» надруковано дуже багато матеріалів про письменників, також їхні твори, про історію і сьогодення літератури і мистецтва Чернігівщини, України і світу. Ось головні публікації.

Письменники

Чехія. Ярослав Гашек. Карел Чапек.

Німеччина, Австрія. Еріх Марія Ремарк. Стефан Цвейг.

США. Джек Лондон. Марґарет Мітчелл. Марк Твен.

Ернест Хемінгуей. О. Генрі. Едгар По. Фенімор Купер.

Франція. Гі де Мопассан. Жорж Сіменон. Жюль Верн. Екзюпері. Буало-Нарсежак. Віктор Гюго. Ларошфуко.

Латинська Америка. Маріо Варгас Льоса. Габріель Гарсіа Маркес. Ісабель Альєнде.

Великобританія. Джон Бойнтон Прістлі. Честертон. Бернард Шоу. Агата Крісті. Артур Конан Дойл. Етель Ліліан Войнич. Джером. Вілкі Коллінз.

Польща. Генрік Сенкевич. Еліза Ожешко. Болєслав Прус. Ярослав Івашкевич. Тадеуш Доленга-Мостович. Марія Домбровська. Стефан Жеромський. Марія Крнопніцька. Яніна Іпохорська. Станіслав Єжи Лєц.

Росія. Бунін. Чехов. Шолом Алейхем.

Українська діаспора. Іван Багряний. Петро Карпенко-Криниця. Євген Маланюк. Олег Зуєвський. Оксана Лятуринська. Богдан-Ігор Антонич. Василь Софронів-Левицький. Наталена Королева. Олена Теліга. Василь Королів-Старий.

Україна. Ліна Костенко. Борис Олійник. Олесь Гончар.

Олександр Довженко. Остап Вишня. Степан Васильченко. Михайло Коцюбинський. Василь Стус. Майк Йогансен. Павло Тичина. Опанас Маркович. Степан Васильченко. Михайло Драй-Хмара. Михайло Семенко. Павло Мовчан. Валерій Шевчук. Володимир Дрозд. Анатолій Дімаров. Софія Русова. Любов Яновська. Климент Квітка. Валеріан Підмогильний.

Чернігівщина. Микола Адаменко. Петро Антоненко. Олександр Астаф`єв. Раїса Борщ. Микола Будлянський. Валентина Грибенко. Ніна Горбань. Валентина Громова. Олександр Деко. Олександра Дідович. Петро Дідович. Кузьма Журба. Людмила Зіневич. Володимир Кашка. Володимир Кезля. Микола Клочко. Світлана Коробова. Віталій Корж. Анатолій Крупко. Ірина Кулаковська. Дмитро Куровський. Петро Куценко. Валентина Мастєрова. Ладя Могилянська. Кость Москалець. Олександр Олійник. Любов Пономаренко. Євген Постульга. Володимир Сапон. Олена Терещенко. Микола Ткаченко. Ніна Ткаченко. Микола Турківський. Володимир Фриз. Наталка Фурса. Лілія Черненко. Василь Чухліб. Тетяна Шевченко. Володимир Шкварчук. Олена Шульга.

Золотий фонд української естради

Дмитро Гнатюк. Жанна Боднарук. Володимир Івасюк. Тріо Маренич. Ігор Поклад. Ансамбль «Мрія». Юлія Пашковська. Олександр Білаш. Василь Зінкевич. Ігор Шамо. Юрій Рибчинський. Алла Кудлай. Анатолій Кос-Анатольський. Володимир Верменич. Олександр Злотник. Анатолій Горчинський. Анатолій Пашкевич. Микола Ткач. Назарій Яремчук. Андрій Малишко. Остап Гавриш. Богдан Весоловський. Люцина Хворост. Гурт «Kozak System». Геннадій Татарченко. Гурт «ГраБля». Тарас Петриненко. Борис Буєвський, Микола Мозговий, Дмитро Луценко. Іван Попович, Лілія Сандулеса, Олександр Таранець. Павло Дворський. Ансамбль «Кобза», Костянтин Огнєвий. Іво Бобул. Микола Луків.

Зірки світової естради

Консуело Веласкес. Шарль Азнавур. Джордже Мар'яновіч. Карел Готт. Лілі Іванова. Слава Пшибильська. Анна Герман. Рафаель. Мірей Матьє. Джо Дассен. Емі і Юмі Іто. Ів Монтан. Мариля Родовіч. Едита Гурняк.

Зірки світового кіно

Софі Лорен. Жерар Депардьє. Катрін Деньов. Жан-Поль Бельмондо. ***Польське кіно:*** режисери Анджей Вайда, Єги Гофман, Ришард Бер, актори Барбара Брильська, Малгожата Браунек, Даніель Ольбрихський, Богуслав Лінда, Ізабелла Скорупко, Павел Дельонг, Агнєшка Влодарчик, Міхал Жебровськи, Магдалена Мєльцаж, Єжи Камас, Єжи Біньчицьки, Броніслав Павлік, Роман Вільгельмі, Анна Димна.

Також у кожному номері публікації з історії літератури, мистецтва.

Всі номери газети є в Інтернеті, на сайті газети «Світ-інфо». Щоб зайти на нього, досить набрати в Гугл українською назву цієї газети або адресу сайту «Світ-інфо»: http://svit11.wordpress.com

Зустріч харківських і київських письменників, митців. Київ, грудень 1923 р.

Знамените архівне фото, на якому – цвіт української літератури. Багато з них було репресовано. В № 2 нашої газети докладна розповідь про цих письменників, під заголовком «Розстріляна література».

Сидять у першому ряду (зліва направо): ***Максим Рильський, Юрій Іванов-Меженко, Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Юхим Михайлів, Михайло Вериківський, Пилип Козицький.***

Сидять у другому ряду (зліва направо): ***Наталя Романович-Ткаченко, Михайло Могилянський, Василь Еллан-Блакитний, Сергій Пилипенко, Павло Тичина, Павло Филипович, Савелій Футорянський.***

Стоять у третьому ряду (зліва направо): ***Дмитро Загул, Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Тодось Осьмачка, Володимир Коряк, Михайло Івченко, Борис Якубський.***

Тетяна Шевченко: книга поезій «Стежина барвінкова»

Гарна новина з Прилук. Розмаїте творче життя Прилуччини поповнилося новою книгою поезій. З чим можна вітати і авторку, і загалом літераторів, митців, талановитих людей, яких тут багато. Вони гуртуються довкола Центральної міської бібліотеки ім. Любові Забашти (директорка Людмила Зубко), Клубу книголюбів (голова – Лідія Скотнікова). Тетяна Шевченко тут серед найактивніших.

Авторка – педагог за фахом і покликанням, але ще й поетка за покликанням. Яких, втім, у неї чимало. Скажімо, любов до природи. І не абстрактна, а втілена в її чудових квітниках.

Книга «Стежина барвінкова» вийшла у Львівському видавництва БОНА, в гарному поліграфічному оформленні. Передмову написала відома прилуцька письменниця Лілія Черненко.

Авторка присвятила книгу своїй мамі Тамарі Григорівні Тимчук, про яку в збірці такі ніжні, трепетні рядки.

Поезії Тетяни Шевченко не раз друкувалися в нашій газеті, а також в обласній літературно-мистецькій газеті «Струна».

На грудень міська бібліотека готує представлення цієї книги. Ось вірші з неї.

* * *

Поведи мене, мамо, в далеке дитинство,
У той сонячний двір, де так тепло рости,
Де згубилось моє з горобини намисто,
І де ті, кого більше ніде не знайти.

Ми давно не були на весняних доріжках,
Де так весело пахнуть спориш, лобода,
В домі тім, де занадто високі поріжки,
Там, де батько живий і де ти молода.

Ми з тобою майнем в гомінливу Одесу,
Зранку встанем – прополемо дружно город,
Наберем у кармани порічки й черешень,
Від душі насміємось без всяких турбот.

І той берег дитинства обох нас розрадить.
Він надійною стане опорою нам.
Заспокоїть. Пояснить. Утішить. Порадить.
І на душу проллє життєдайний бальзам...

* * *

Виходиш рано-вранці, по росі,
Вдихнеш духмяний настрій того дива,
Потримаєш бутончик у руці –
І все! Сьогодні ти уже щаслива!

* * *

Давно вже паморозь прикрила скроні,
Осіннім холодом туман пливе.
Та я вкладаю пензлик у долоні
Тій дівчинці, що у мені живе...
Малюй, дитя, хай грають твої фарби
На монотоннім полі полотна!
Де доля полишила грубі карби –
Троянд нехай розквітне дивина!

Малюй усмішку там, де сліз гірчинка,
Промінчик – серед глупої пітьми...
Я вірю, в тебе вийде це, дитинко!
З тобою разом все здолаєм ми!

* * *

Вогонь пекельний обпалить зайве.
Вода прозора омиє вмить.
На місце вільне новий хтось зайде.
Те, що боліло, – переболить.

Спалити спогад в багатті ночі.
Розвіять попіл – нехай летить.
Пройти крізь сльози повинні очі,
Щоб завтра знову змогли зоріть.

Новий годинник, нулів – чотири.
Колишнє стерли. Новий сезон.
Морозний протяг по всій квартирі...
І все – позаду твій рубікон!

* * *

У рамі тихо мерехтить
осінній вечір –
рукам так хочеться лягти
тобі на плечі.

Коли від вітру на вікні
злетить завіса –
запахнуть солодко мені
твої іриси.

Проб'є годинник на стіні
четверту ранку –
у спогади мої прийдуть
п'янкі світанки.

І знову хочеться почуть –
не знаю, де ти –
у тихім шепоті дощу
твої секрети.

Ніч пролетіла, як життя,
упали роси –
і ні на йоту каяття,
люблю і досі...

Про мене

РІДНА ЗЕМЛЯ - місто Прилуки, окраса Полісся.
ОСВІТА – вища, філологічна.
ФАХ – учитель-словесник – за дипломом і за покликом душі.
ЛЮБЛЮ – свою Батьківщину, родину, дітей, великих і малих, тварин і, звісно, всю Матінку-Природу.
ЗАХОПЛЮЮСЯ – літературою, театром, мовознавством, історією, подорожами, садівництвом, математикою, психологією.
ВИВЧАЮ – українську мову, щоденно й невтомно.
УМІЮ – вирощувати квіти, шити, майструвати, готувати, писати вірші.
ПРАГНУ – вдосконалювати себе і Всесвіт.
МРІЮ – про мир в Україні і всьому світі!
СПОДІВАЮСЯ – знайти відгук у серцях читачів!
З любов'ю –
Тетяна Шевченко

Творча зустріч у Сосниці

Редактор і засновник нашої газети, а також обласної літературно-мистецької газети «Струна» Петро Антоненко продовжує творчі зустрічі з читачами в районах, які організовують місцеві бібліотеки. Тут він представляє обидві газети. А також видану цього року в Чернігові свою книгу прози і поезії «Вечірнє танго».

Чергова така зустрів відбулася в Сосниці. Звичайно, гість не раз бував у цьому славному краї, цьому містечку. На батьківщині видатного кінорежисера і письменника Олександра Довженка. Знову побував у його музеї. Де заклад люб`язно показала виконуюча обов`язки директора Ольга Ярмуш. Вона пише і цікаву прозу, дебютувала в новому номері газети «Струна». Її проза і в цьому номері нашої газети, на 15 сторінці. На самій зустрічі редактор привітав пані Ольгу з дебютом в газеті, вручив примірники видання, запросив сосничан друкувати свої твори в обох газетах.

На зустріч в затишному читальному залі бібліотеки зібралися читачі закладу, місцеві літератори, митці. Гість розповів про свої газети і книгу, про творче життя Чернігівщини. Як завжди на таких зустрічах, читав свою поезію і прозу. виконав під гітару власні бардівські пісні. Подарував бібліотеці газети, книги.

Згадали і незабутнього Миколу Петровича Адаменка, котрий недавно пішов з життя, легендарну для Сосниччини особистість, відомого українського поета, прозаїка, політв`язня радянського режиму. Микола Петрович друкувався в обох згаданих газетах.

Редактор висловив вдячність директорці бібліотеки Наталії Ващенко і колективу закладу за цю цікаву зустріч.

Наступні такі творчі зустрічі заплановані: завтра, 17 листопада, в Коропі, наступної п`ятниці. 24 листопада, у Варві.

Батурин — гетьманська столиця

Школа бджільництва Петра Прокоповича

Цьогоріч виповнюється 195 років з часу відкриття Петром Івановичем Прокоповичем школи бджільництва на Батуринщині. У 1828 році, залучившись підтримкою багатьох чиновників і вельмож, серед яких був і таємний радник Дем'ян Васильович Кочубей (1786 – 1859), маючи дозвіл Міністерства внутрішніх справ, Петро Прокопович відкрив першу у Східній Європі школу пасічницької науки.

На відкритті школи засновник виголосив промову, у якій зазначив: «Я перед вами не скрию ні найменшого знання про бджіл і викладу вам уроки, як поводитися з ними. Ніяка погана справа, ніякий порок, ні найменші лінощі або лукавство не повинні мати місця в моїй школі, тому ви, крім того, що повинні вчитися бджільництву, ще неодмінно маєте бути і добрими, не ледачими і уважними до всяких пізнань по господарству. Я щиро бажаю зробити вас відмінними людьми для блага держави!». Перші заняття в школі

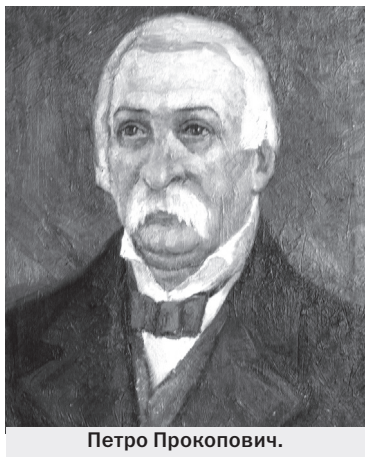

Петро Прокопович. Художник О. М. Снопок. Друга половина XX ст. З фондової колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця».

розпочалися 1 листопада 1828 року в Митченках – рідному селі Петра Прокоповича.

Основним завданням школи П. І. Прокоповича було навчання учнів дбайливому догляду за бджолами та знищення застарілої системи, яка гальмувала розвиток бджільництва. Навчання проводилось українською мовою і тривало два роки. До закладу приймали представників найнижчих суспільних верств, вік учнів міг становити від 16 до 30 років. Кожен учень, закінчивши школу, одержував свідоцтво, де ретельно перераховувалося, якими знаннями він оволодів.

Два роки школа діяла в селі Митченки. А в 1830 році, очікуючи більшої кількості учнів, П. Прокопович вирішив розширити школу. З цією метою він придбав у поміщика Соломки Пальчиківський хутір. Саме туди, у діброву, за 8 верст від Батурина, було переведено Школу бджільництва. Розмістилась вона в будинку власника та 3-х селянських хатах. Окрім пасік, при школі були велика плантація медоносних рослин, виробнича майстерня, де учні самі майстрували пасічницьке приладдя, чудова бібліотека, класні і житлові кімнати. В зимовий період учні навчалися читанню, письму та арифметиці. Поряд із пасічницьким ремеслом у школі опановували основи садівництва, шовківництва, городництва та столярної справи.

Після смерті Петра Прокоповича (1850) заснованою ним школою бджільництва продовжив управляти його рідний син і помічник Степан Великдан. В школі, як і раніше, продовжували навчати дітей селян, козаків та духовенства. Термін навчання був збільшений до трьох років. Кожен учень сплачував за перші два роки навчання 43 руб., а за третій рік – 5 руб. Окремо передбачалась плата за одяг: 26,75 руб. за перший рік, 15 руб. за другий рік і 3 руб. за третій рік навчання. Учні забезпечувались необхідним реманентом, за який кожен сплачував 3,5 руб. Діти з бідних родин мали право навчатись за державні кошти. Для низ був передбачений і безкоштовний проїзд. На кожного учня Департамент виділяв 3,5 руб.

31 серпня 1867 року Степан Великдан звернувся до Міністерства державних маєтностей з проханням посприяти розповсюдженню відомостей про діяльність Школи бджільництва та залучити до закладу ще більшу кількість учнів. Власником школи було сформовано оголошення, де подавалась вищезазначена інформація.

Припинила своє існування школа бджільництва після раптової смерті Степана Великдана у 1879 році. Все господарство та майно школи було продано з аукціону, втрачено безцінну бібліотеку П. Прокоповича, вулики, реманент.

Школа пропрацювала з 1828 по 1879 рік – 51 рік (з них 24 – за життя фундатора) і підготувала понад 600 кваліфікованих пасічників. Випускники школи понесли безцінний багаж знань по всьому світу та славу про великого бджоляра та педагога Петра Прокоповича!

Руслана ОГІЄВСЬКА

Могила гетьмана Кирила Розумовського

Ушанування національних героїв, повернення пам'яті про них – один із основних напрямів діяльності Національного заповідника «Гетьманська столиця».

Багаторічне дослідження поховання гетьмана України Кирила Розумовського в Батурині дало вагомий результат. Нині по цій темі уведені в науковий обіг такі документи та іконографічні матеріали: протокол відкриття склепу (виявив О. Коваленко, 1995 р.); лист Ф. Ернста до УкрНауки (Оксінь Т., «*Сіверянський літопис*». 2018. № 3); малюнок-схема авторства Й. Хабоко (Оксінь Т., «*Сіверянський літопис*», 2021. №); стаття Ф. Ернста «Герострат з Конотопу» («*Пролетарська правда*», 3 серпня 1927 р.); стаття О. Коваленка «У склепі останнього гетьмана» («*Сіверянський літопис*», 1995. № 3); замітка В. Різниченка «Руйнація історичних пам'яток на Конотопщині», «Пасічник», 1927. № 8); спогади мешканців м. Батурина Я. Андріяки, О. Шкурка та Ф. Седого, зібрані батуринським краєзнавцем О. Кодаковим у 1956 р. (науковий архів НІКЗ «Гетьманська столиця», ф. 14, спр. 69); монографія С. Білоконя про Ф. Ернста (Білокінь С., «В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст», Київ, Інститут історії України НАН України. 2006); три фото, зроблених фотографом Хаїним під час розкриття склепу; фото Ф. Ернста інтер'єру Воскресенської церкви під час відкриття склепу (зібрання ДНАБб ім. В. Г. Заболотного).

У 2022 р. у межах цього напряму було розроблено програму досліджень «Пантеон національної пам'яті. Могила гетьмана Кирила Розумовського в Батурині», яку схвалили фахівці України. У рамках програми історики заповідника виявили, опрацювали та опублікували важливі документи, які проливають світло на вандальне розкриття склепу гетьмана у 1927 р. Серед них – Протокол розкриття склепу К. Розумовського у Воскресенській церкві Батурина (29 червня 1927 р., лист Федора Ернста «До УкрНауки», малюнок Йосипа Хабоко. Акт Ф. Ернста.

Із Протоколу було відомо, що розкриття склепу фіксував фотограф Хаїн. До 2003 р. вважалося, що світлини втрачені. Однак Володимир Ленченко у зібранні Державного науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування Держбуду України віднайшов чотири фотовідбитки 1927 р. Їх було презентовано на Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 275-річчю від дня народження останнього гетьмана (21 – 23 травня 2003 р., м. Батурин).

У межах програми дослідження поховання гетьмана історики Національного заповідника «Гетьманська столиця» з'ясували, що під час розкриття склепу було зроблено лише фото мерця у труні на повний зріст і погруддя. Однак у листі №191/459 від 20 липня 1927 р. до Укрнауки Ф. Ернст зазначив, що, окрім документів, надіслав до Укрнауки ще й фотографію інтер'єру Воскресенської церкви під час вандального розкриття. За мету ми поставили віднайти першоджерела світлин та уніфікувати їх.

Після тривалого пошуку було виявлено, що архів, у якому зберігалися згадані світлини, після розформування було передано до Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного. На наш запит керівництво бібліотеки у найкоротші терміни, за що ми їм щиро вдячні, надало нам електронні копії 7 світлин – не лише тих, що зробив фотограф Хаїн, а й унікальні знімки, зроблені самим Федором Ернстом під час приїзду до Батурина та Конотопа, а також фото надгробка Олексія Розумовського у Новгород-Сіверському Спаському монастирі, зроблене під час експедиції Чернігівщиною (Ернст Ф., «Еще о спасении памятников культуры», «Вечерний Киев», 1928. 4 июля. № 154). Останні світлини були частиною зібрання Київського музею українського мистецтва. На жаль, з огляду на розформування архіву Науково-дослідного інституту містобудування, детальна інформація про їх історію відсутня.

Ми проаналізували протокол розкриття склепу, акт і лист Ф. Ернста до Укрнауки та виокремили фотографії Ф. Ернста від знімків Хаїна. Отже, на сьогодні відомі лише два зображення авторства фотографа Хаїна (Виявив В. Ленченко у 2003 р.). Це дві фотофіксації мерця у труні на повний зріст і погруддя. Усередині труни добре проглядається череп. Помилково, цьому підтвердженню лист №191/459 від 20 липня 1927 р. Ф. Ернста до Укрнауки, В. Ленченко приписав Хаїну і фотографії, зроблені Ф. Ернстом (Виявив В. Ленченко у 2003 р.). Перша світлина з інтер'єром Воскресенської церкви, де біля південно-східної стіни зображено пам'ятник гетьману, біля нього понівечена підлога – пролом до склепу, поруч відставлена металева огорожа. На задньому плані видно двох людей, чоловіка та жінку, ймовірно, членів комісії або простих батуринців. Оскільки вхід у склеп гетьмана ще відкритий (Ф. Ернст застав вже замурований склеп), а фотограф О. Поплавського фотографував лише труну, питання авторства цієї світлини залишається відкритим. Ймовірно, це був місцевий фотограф М. Бокань, який проживав поруч, якого не запросили для фотографування, але його фотолабораторію використали для проявлення знімків. Можливо, скориставшись ситуацією, М. Бокань передав знімок Ф. Ернсту, а він – до Укрнауки.

Відкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського. 1927 р. Зібрання Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного.

Фото з поховання гетьмана Кирила Розумовського, віднайдені В. Ленченком. 1927 р. *Фотограф Хаїн. Зібрання метод фонду Державного науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування Держбуду України.*

Друге фото – понівечена металева скринька. У Протоколі розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського вказано, що у скриньці зберігалося забальзамоване серце гетьмана.

Історикам заповідника вдалося виявити ще одне фото авторства Ф. Ернста з пам'ятником гетьману Кирилу Розумовському у Воскресенській церкві.

У інвентарних картках усі фото датовані 1927 р. Їх Ф. Ернст міг зробити під час перебування у Батурині та Конотопі. Придивившись до фото із зображенням пам'ятника гетьману, помітно, що вхід до склепу замурований. Такий вигляд він мав, коли Ф. Ернст прибув до Батурина. Металеву скриньку у Конотопському музеї Ф. Ернсту показав О. Поплавський зі словами: «А вот вам сердце Разумовского». Припускаємо, що саме тоді краєвий інспектор і зафіксував цінну знахідку.

Отже, завдяки наполегливому пошуку історики Національного заповідника «Гетьманська столиця» виявляють нову інформацію щодо поховання гетьмана Кирила Розумовського. Подальші студії допоможуть всебічно і ґрунтовно вивчити поховання гетьмана Кирила Розумовського – єдиного збереженого поховання гетьманів в Україні.

Тетяна ОКСІНЬ

Автори публікацій – наукові співробітники Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця»

Подальші кроки у професії

Несподіваний іспит

Заступник директора з наукової частини Олександр Степанович Клименко очолював роботу нашої бібліотеки і бібліотек області над виконанням постанови Ради Міністрів УРСР щодо написання Чернігівського тому серії видань «Історія міст і сіл Української РСР». То були щасливі дні найцікавіших відкриттів, зустрічей з авторами нарисів, працівниками музеїв та архівів. Керована Олександром Степановичем група чернігівських бібліотекарів працювала у різних напрямках. Одні розписували книги і часописи із фондів нашої бібліотеки, інші – Чернігівського історичного музею.

Мені випало три рази на тиждень працювати в обласному архіві. Ми розписували дореволюційні і перших років радянської влади періодичні видання, звіти і журнали засідань Чернігівського губернського та повітових земств. Наше завдання полягало в тому, щоб автори нарисів з історії конкретних населених пунктів отримували необхідну інформацію. Історичні факти з посиланням на джерела і сторінками записувались на каталожні картки. За тиждень їх набиралася значна кількість і зосереджувалася у каталожних ящиках. Олександр Степанович ретельно перевіряв анотації, робив зауваження. А потім з накопиченим матеріалом знайомились в обласній редколегії Чернігівського тому, яка знаходилась при ідеологічному відділі обкому компартії. Авторам залишалося лише писати свої нариси.

Головна редколегія 26-томного видання на чолі із академіком Петром Тимофійовичем Троньком працювала у Києві. На одній із перших нарад було відзначено, що деякі з авторів нашого тому не вкладаються у визначені строки. Нариси не відповідають вимогам до такого видання. Адже передбачалося показати історію населеного пункту, так би мовити, від царя Гороха до наших днів. Автори поскаржилися, що від бібліотеки імені Короленка вони практично не мають допомоги, бо в її фондах бракує необхідного матеріалу. Нарада ухвалила рішення послати до Чернігова свого ревізора.

Була пора літніх відпусток. Бібліографами нашої бібліотеки працювали Ольга Михайлівна Літошко, яка вже мала двадцятирічний стаж роботи, і я – новоспечений спеціаліст. Вона стала для мене справжнім вчителем і наставником. Але в той день, коли подзвонив директор історичного музею Андрій Іванович Левенко, Ольга Михайлівна перебувала у відпустці. Він сказав, що незабаром прийде із представником головної редколегії, який хоче ознайомитися із нашою роботою. Звісно, я захвилювалася.

Київським гостем виявився Олександр Петрович Лола – старший науковий співробітник відділу історії міст і сіл Української РСР Інституту історії АН УРСР, кандидат історичних наук. Не забуду погляд Андрія Івановича. Він дивився на мене співчутливо. Олександр Петрович виявився людиною приязною, з ним легко було розмовляти. Він уважно мене вислухав, подивився зібраний матеріал, похитав головою і сказав: «Ну, автори… Ну, автори… Зараз підемо в обком…». Прощаємося. Андрій Іванович полегшено посміхається. Отже, іспит витримано!

У 1972 році Чернігівський том вийшов друком у Києві.

Історик паперу

Одного разу мені сказали, що в читальному залі архіву виступатиме з лекцією історик зі Львова. Його ім`я Орест Мацюк1. Якщо маю бажання послухати, то можу залишитись. Тема лекції – папірні на Чернігівщини. Звісно, я залишилась, бо нічого про це не знала. У другій половині дня зібрались архівісти. До читального залу зайшов лектор. Він був середнього росту, худорлявий, із світлим волоссям. Представився і розпочалась напрочуд цікава розповідь про його мандри місцями Чернігівщини, де за відомостями літературних джерел у сімнадцятому столітті зароджувалось виробництво мануфактурного типу для виготовлення паперу різних видів. За словами Ореста Ярославича, на чернігівських землях діяло до дев'ятнадцяти папірень. В сучасних межах області їх налічується близько десяти. Це в Городнянському, Чернігівському, Ріпкинському, Новгород-Сіверському районах. Навіть існують села, що мають назву Папірня.

Лекція Ореста Мацюка була насичена фактами і документами. А головне – як він говорив. То була не мова, а за поетичними рядками Павла Тичини, – співучий струмок. Але краще сказав колега і друг дослідника Іван Сварник: «Мова його була образна, соковита, насичена колоритними галицькими слівцями: українськими, німецькими й польськими зворотами, жартами й дотепами, окремі з яких походили ще з позаминулого століття». Різкий контраст із суржиком, розповсюдженим у наших краях.

З того разу я ніколи більше не бачила і не чула виступів Ореста Ярославовича Мацюка. Однак за його науковими дослідженнями слідкувала, намагаючись в авторських книгах знайти відомості про папірні на Чернігівщині. І знаходила.

Біла сторінка

На початку сімдесятих років ми почали видавати бібліографічні покажчики (щорічники) за назвою «Література про Чернігівську область за … рік». Першою ластівкою став посібник 1972 року видання, до якого були вміщені бібліографічні описи літературних джерел про наш край за 1970 рік. Серед них – книга Петра Юхимовича Шелеста «Україна наша Радянська». Її автор в ті часи обіймав посаду першого секретаря ЦК Компартії України. Був він також членом Політбюро ЦК КПРС. Петро Юхимович запам'ятався тим, що відстоював перед московським центром інтереси України в кадровій політиці, в забезпеченні населення продуктами харчування, розвитку сільського господарства, в національній культурі. В той же час з одного боку придушив першу хвилю українського дисидентського руху, з другого – захищав права української мови в шкільній освіті, друкуванні газет, журналів і книжок. Встав на захист письменників Олеся Гончара та Івана Дзюби, яких звинувачували в націоналізмі. Петро Юхимович один із натхненників створення унікальної краєзнавчої енциклопедії – двадцятишеститомної «Історії міст і сіл Української РСР».

Перший комуніст України був суперечливою людиною. Віталій Врублевський, відомий публіцист, доктор економічних наук, а згодом і помічник наступника Шелеста Володимира Щербицького, писав, що Петро Юхимович, безумовно, був неабиякою людиною. Тим, що він мав суперечливий характер, користувався Брежнєв. Коротка цитата із книги Врублевського «Владимир Щербицкий: правда и вымыслы» (К., 1993): «*Это была личность таранного типа, склонная к авторитарным методам. Убежден, что именно это и настораживало Брежнева, который хотел бы иметь в Украине более лояльного руководителя*» (С.25). Віталій Костянтинович впевнений, що Шелест любив Україну своєю, селянською любов`ю. Любив українську мову, яка була для нього рідною. Можливо, тому в липні 1965 року секретар ЦК компартії України Андрій Скаба дав вказівку про суцільний перехід у тримісячний строк на викладання у вузах республіки українською мовою. Викладачам це не сподобалось, бо вони не були готові до таких директив. Насторожилися і в Москві. До цього додалось те, що Шелест виступив на пленумі ЦК КПРС на захист першого секретаря Львівського обкому Василя Куцевола, якого сірий кардинал Михайло Суслов вирішив зняти за серйозні недоліки в інтернаціональному та атеїстичному вихованні мас. А книга Шелеста «Україна наша Радянська» додала масла у вогонь.

Вона складалася із розділів, присвячених соціалістичним досягненням кожної області України, в тому числі Чернігівської. Ось чому цю книгу ми вмістили в наш щорічник «Література про Чернігівську область за 1970 рік». Коли вся тисяча примірників була зверстана та оплачена і чекала своєї доставки із друкарні в бібліотеку, Пилипа Омеляновича Гученка, нашого директора, викликали на «ковёр» і наказали терміново замінити сторінки всього тиражу, на яких є опис книги Шелеста. Заміну ми знайшли, це було не важко. Однак покажчик друкувався на газетному папері. Довелось перебирати сторінки на іншому, більш якісному білому папері. І, звісно, нам за це доплачувати. Ці сторінки і досі не пожовтіли від часу. Нагадують ті роки, коли йшла непримирима боротьба з так званим українським націоналізмом.

Чому я так кажу? А тому, що ЦК компартії України ухвалив постанову «Про книгу П.Ю.Шелеста «Україна наша Радянська», де автор звинувачений у відході від партійних, класових позицій. Закидали Шелесту і те, що в книзі ідеалізується українське козацтво і Запорізька Січ, що автор відійшов від ленінської генеральної лінії, особливо в національному питанні. Таким чином, книга «Україна наша Радянська» служить буржуазній ідеології та українському буржуазному націоналізму.

Ця постанова передбачала вилучення книги із продажу та бібліотечних фондів. В журналі «Комуніст України» в 1973 р. (№4) з`явилася на замовлення Москви рецензія на книгу. Петра Юхимовича звинуватили в ідеологічних зміщеннях. Опісля його відкликали до Москви. Відбувся пленум ЦК КПРС, після якого Шелеста призначили заступником Голови Ради Міністрів СРСР. Потім вивели зі складу Політбюро ЦК КПРС «за станом здоров'я» і відправили на пенсію. Йому заборонили оселитися в Україні, тримали під постійним негласним наглядом. Вперше за двадцять років він приїхав до Києва у 1993 році. Лише після смерті Петро Юхимович остаточно повернувся на Батьківщину. Перепоховання за його заповітом відбулося 13 червня 1996 року в Києві на Байковому кладовищі. На його честь 2011 року названо вулицю в українській столиці.

Пам'ятаю, що у мене викликала подив фраза із постанови про ідеалізацію Шелестом Запорозької Січі та українського козацтва. Захотілося дізнатися, що писав про Січ Карл Маркс. Благо у фондах нашої бібліотеки є зібрання його творів, зокрема «Архив Маркса и Энгельса». Восьмий том містив наступну точку зору Маркса: ударною силою у визвольній боротьбі українського народу під проводом Наливайка, Богдана Хмельницького виступали козаки Січі Запорозької, яка виникла у XVI ст. за дніпровськими порогами. Сюди стікалися втікачі селяни, інші пригноблені верстви населення. За словами Маркса, вони не хотіли коритися ні монголам, ні литовцям. Оселялися на захищених болотами та очеретом дніпровських островах. До них йшли і російські втікачі. Наявність в Січі виборних органів самоврядування, перетворення її в центр та опорну базу українського народу, який виступав проти кріпосницького і націонал-релігійного гноблення з боку шляхетсько-католицької Польщі, дозволило Марксу назвати Запорозьку Січ «козацькою республікою» (С.154).

Звісно, такими предками можна пишатись, що і зробив Петро Юхимович. Ймовірно, творців постанови і рецензії налякала та вольниця, яка відчувалась з рядків шелестової книги про запорозьке козацтво. Не читали вони Маркса, ось у чому суть. Інакше б…

А книга не загинула. До розпаду Радянського Союзу вона знаходилась у спецсховищі з іншими забороненими виданнями. Ключ від нього зберігався у відповідальної особи, нашої колеги. З набуттям Україною незалежності спецсховище було ліквідовано, і всі книги зайняли своє місце на книжкових полицях бібліотеки, в тому числі і книга Петра Шелеста «Україна наша Радянська».

Людмила СТУДЬОНОВА
(З книги «Чернігівський beau monde, або записки бібліографа»)

[1] *Орест Ярославович Мацюк (1932 – 1999) – український історик, архівіст, історик паперу, філіграней (водяних знаків на папері), краєзнавець, доктор історичних наук, професор. Народився у Трускавці. Жив і працював у Львові.*

Продовження розповіді відомої чернігівської дослідниці, краєзнавця про її роботу в обласній бібліотеці. Перша публікація – в нашій газеті, в № 253 за 19.10. ц. р. : «Перші кроки у професії».

Авторка про себе

Народилася 30.10.1981 р. в смт. Сосниця. Працювала в журналістиці (спілчанка Національної Спілки журналістів України), нині – в науковому середовищі Сосницького музею О. П. Довженка. Літературу в своєму житті сприймаю як спорадичне явище – Слово приходить під впливом певних подій чи певних станів, часто провідником в це Царство Слова є Природа. Зазвичай із такого єднання з усім живим народжуються тексти, які відчуваю, які є моїм проживанням безлічі живих душ, що нас оточують, та їх історій. Пишу нечасто, але більшість з написаного люблю.

2012 – дипломантка II Міжнародного фестивалю матеріалістичної літератури «Золота Мантикора»; 2014 – Всеукраїнський конкурс есеїв «Віднови себе», III місце. Неодноразова переможниця мережевих конкурсів фантастики. Літературні публікації: альманах «Мантикора», журнал «Азимут», альманах «Digital романтизм», журнал «Чорнильна хвиля», збірка «Після опівночі», збірники фантастики «Найкраща українська фантастика» (2018, 2019, 2020 рр.), антологія «Зіркоходи» (2020), а антологія «Ковчег» (2021).

Ольга ЯРМУШ

Світ у віддзеркаленні

* * *

Місця, які були людними, стали безлюдними. Зате ніщо не розлякує підводних Німих, і їхнє сутінкове полювання на слабших роду свого проявляється назовні гучним сплеском на поверхні води. Кола розходяться, а коли ріка знову стає спокійною, можна бачити, як маленька купка тополиного пуху, просвічена сонцем наскрізь, повільно опускається на дзеркальне плесо. Табунці мальків, цікавих і безтурботних, весь час крутяться на мілині, при самому березі, запливаючи в свіжий людський слід, бо ще нічого не знають про небезпеку. Дізнаються пізніше…

Земля – це світ хижаків…

Десь далеко над темним лісовим озером витьохкує вівчарик-ковалик. Кружляють дивні пари – лелеки і шуліка між них. Пролітає чайка… Бабка з кришталевими крилами спускається на воду раз-вдруге-втретє, ніби кинутий плаский камінець… Легкий річковий бриз здуває у воду пісок – такий спокійний день, але тепер розумієш, де поділись твої сліди…

Сидиш на березі Десни і почуваєшся великим створінням, яке спостерігає за життям менших істот. І раптом проймає несподіване і неприємне відчуття – ось так і Бозя перепочиває собі на березі галактичного Чумацького Шляху, опустивши ніжки в нього, пересіває між пальців піщинки зоряних систем і краєм ока спостерігає, як на планеті Х одні з роду свого пожирають інших з роду свого… Молись не молись, не на все воля Божа, інколи він просто відпочиває на березі…

Про момент «тут і зараз» і можливість бути щасливими в ньому… Скільки не піднімай бігунок вгору, вище 50% він не тягнеться. Як би у певну трансцендентну заслужено-потрібну мить не було зворушливо-затишно, умиротворено, завжди залишається шпарина усвідомлення, що хижак полює і що жах існує, і що в цю мить мені щастить лише в тому, що все це не тут і не зараз зі мною…

…Десна – ріка дуальної природи: вона буває місцями двоколірною – один берег чорний, протилежний – білий. На чорному березі лежать дерева-потопельники, більше нагадуючи кістяки велетенських Німих. На Соловйовій ріка намила ідеально білу піщану дюну. На ній можна влаштовувати гарні фотосесії, хто вміє. Я позбавлена артистизму, але уявляю, які красиві фотогенічні речі можна тут створити.

Липень 2023

* * *

Між деревами Середмістя і деревами Простору є суттєва різниця. Дерева Простору не мають обмежень, окрім власної природи рости там, де колись ненароком було опущено їх насінинами в лоно землі. На противагу від перших. Дерева Простору – це дерева дикого нутра, сочистої сили, що виривається з перепрілого грунту, це дерева, всередині яких живе вітер, а ночами з них виходить темрява. Ця ж темрява прокладає темні зморшки на їх корі при світлі дня і в них можна бачити багато такого, що зазвичай невидиме – рельєфи земної поверхні з висоти пташиного лету, контури облич, русла пересохлих рік, долоні старої жінки, яка все життя випікала хліб у печі…

У деревах Простору відчувається спокійне терпляче споглядання за колообігом життя і всякою дрібнотою в мереживі коріння і під тентом крон. У цих деревах живе давнина… стежки і дороги, десятки тисяч сходів і заходів сонця, попіл серпневих зорь, солом'яні хати і солом'яні люди, незліченна кількість поколінь білок, що колись ховали горішки у їх тілі, столітні щуки, що й досі, оброслі мохом, сплять на дні придеснянських озер і трохи навіть змагаються у давності з високими дітьми пралісів і лук. Не виключено, що глибоко в їх білій деревині сплять і кулі останніх локальних і світових воєн, а в корінні – безіменні рештки ніким не знайдених солдатів в обіймах зі зоржавілою зброєю. Дивовижно, що чорні копачі не продзвонюють ці артефакти, напевно, сила дерев Простору надто густа і в'язка для металевих датчиків…

Дерева Простору сповнені величі і мудрого мамайства настільки, що не можна, побувши поряд, не відчути їх вільний дух, як і не можна не почути ту тиху пісню, яку співають листя і вітер про життя на волі, поблизу річок, урочищ, лисячих підземних міст і дивних потаємних кротовин у іншу реальність. Навіть якщо такі дерева помирають і їхній дух іде у безупинний живий потік перевтілень, висохлі оболонки дерев-небіжчиків стають багатоярусними пристановищами чорних лелек та білих чапель, що завжди тримаються далі від людей, але ближче до царства свободи.

Дерева Середмість лише зітхають по далекому дикому вікуванню своїх побратимів, ковтають пил і їдкі вихлопні гази й снять в наступному циклі народитись вільними, якщо на те буде воля крилатих Господніх посланців…

Жовтень 2022

* * *

В останній день літа поїхали в маленьку експедицію дорогами і озерами, описаними О. Довженком у «Зачарованій Десні». То був такий заплутаний маршрут порослими густою травою стежками довкіл села Мале Устя, що сама я його, певно, і не відтворю без нашого провідника. Підковоподібне Довженкове озеро століття тому було чимось іншим, мало й іншу назву, та тепер зветься саме Довженковим, вочевидь, на згадку про те, як убирали колись сіножать над Десною красиві працьовиті козацькі предки режисера. Та й сам він в отроцтві, мабуть, не так працюючи, як рахуючи зірки на перекинутому небі після того, як згасне багаття над Десною і всі войовничі родичі його поснуть міцним сном зморених роботою і спекою людей.

Повз озера Добре і Церковне, об'їхали ми Довженкове озеро, побачили, де воно бере воду з Десни під час весняних водопіль. До несхочу насмакувались сизою ожиною, що рясно дозріває в кінці серпня, побродили біля старезних, древнезних верб, під чиїми коренями бобри наробили домівок, доїхали з усілякими перепонами і дорожніми пригодами до того чарівного місця, де з Десни починається Сейм, та й повернулися на роботу…

А ще зустрілось поблизу села просто гігантське дерево – подібних я давно не бачила, хіба в Рихлах. Сокорина, сокур, осокір – чорна тополя. Росте собі вже кілька віків десь при дорозі за Довженковим озером і пам'ятає, певно, ще і Довженків, і Рильських, і багатьох інших, хто бував в тих місцях в минулому і позаминулому, може, і позапозаминулому сторіччях. Дерево Простору! Дерево, що могло б потягнути на охоронний статус, як на мене. Бо вікові дерева – це такі ж унікальні об'єкти планети, як і рукотворні пам'ятки.

Ви знали, наприклад, що у Британії понад 20 тис. дерев мали охоронний статус у 2003 році, до 2010 ця цифра повинна була зрости до 100 тисяч, в Італії станом на 2005 рік – 25 тисяч заповідних дерев, в Польщі – 53 тисячі, в Естонії і Латвії на обліку ВСІ вікові дерева, у Канаді старі дерева «нагороджуються» медалями, які кріплять до стовбура?.. В Україні ж станом на зараз під захистом зовсім смішна цифра, як на таку велику і родючу землю – менше 3 тисяч вікових і меморіальних. В європейських країнах виділяються кошти на догляд за такими деревами-патріархами, на їх лікування. А коли дерево помирає, то стовбур залишають, адже він є не лише пам'яткою природи, але й домівкою для великої кількості живих істот, крім власне людини.

Якщо схочете, поділіться своїми деревами Простору і деревами Середмість.

Треба трішки цю осінню дощову меланхолію розбавити…

* * *

Десь там, в середині минулого століття, в наших місцях була популярна історія про одного професора, який, погулявши заплавними лугами, із захватом вигукнув: «Тут росте все, щоб оживити мертвого!» Тоді справді травами піднімали на ноги, знаючи, для чого росте та чи інша рослина і що їй сказати, щоб і вона відповіла…

Два роки підряд річкових розливів дуже добре вплинули на луги – цвітуть-палають… Вода уберегла деякі місця від кіс і плуга, тому там розлилися моря квітів…

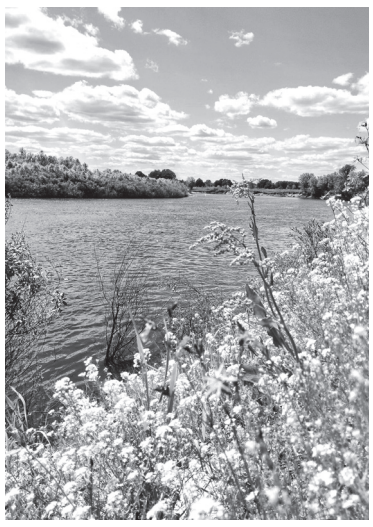

Вода розплодила плазунів і рибу, а отже можна розкошувати великим птахам. Сьогодні ми з колегами поїхали в нелюдні краї озер і трав за травами для роботи і… лелечі зграї в такій кількості, а до них білі чаплі, чайки і дикі качечки… Я це побачила і це щось!.. Шкода, що не передати ні словами, ні світлинами… Просто доведеться повірити у те, що поряд є царство крилатих і вільних…

В одному урочищі, моєму улюбленому, яке, вважаю, можна зробити заповідним через велику кількість рідкісних червонокнижних рослин і через те, що чорні лелеки і білі чаплі там літають так низенько, що заледве не торкають крилами, а білі лелеки ходять поруч, трохи збентежені від нежданих гостей, цьогоріч розрослися косарики черепичасті, або дикий гладіолус. Рослина має серйозний охоронний статус, оповита легендами і магічними історіями. Торік в цім урочищі я знайшла щось там з п'ять стеблин. А цьогоріч – цілі галявинки…

ГЕОГРАФІЯ:

Луги: ур.Кута, на шляху до Білої Кручі, на шляху до Пекарівського порому, біля х. Чащі.

Птахи: на болоті Пожарниця між Красною і Лисою горами за В'юнищем, в ур .Кута.

Червень 2023.

Фото авторки

Світлана КОРОБОВА

Таїна

Грішники

Побудьмо хоч трохи грішними,
Прощення попросимо потім…
Побудьмо палкими і ніжними,
Віддаймо тіла свободі!

Нехай проникають глибоко
Нестямні, шалені страсті,
Хай стогони стануть криками
Під хвилею млосного щастя.

Розкинемо руки утішено,
Впадем у обійми знемоги…
Які ж ми з тобою грішники –
Взяли й не спитали у Бога…

Осіння чаклунка

Я хочу зненацька тебе, гарячково,
Неначе від спраги – води.
Я хочу тебе, лиш тебе винятково,
Осіння чаклунко, прийди!

Прийди у обійми шалено-гарячі,
Відчуй мої губи на смак.
Як добре, що очі у ночі незрячі –
Не зможе побачити, як

В тобі я блукаю. Якесь божевілля!
Звільнитись несила від чар…
Осіння чаклунка шукає знов зілля
Й готує кохання відвар…

Інтим

У нас віртуально чудовий інтим,
Точніше сказать: поетичний,
Складається він із метафор і рим,
Серйозний буває й комічний.

Той, перший, – лякає, від нього б втекти,
Та він якось міцно тримає,
– Ой-ой, – я пручаюсь й прошу, – відпусти!
А він ще палкіш обіймає.

Та ще і цілує мене разом з цим,
Й шепоче… (та це вже секрети!)
Такий віртуально-бешкетний інтим
Піймав мене… в сіть…інтернету!

Навіщо?

Якби ви музику писали
Отак, як я строчу вірші,
Тоді б мене приколисали,
А так… Сміюся від душі!

Ще й від душі спілкуюсь з вами.
Ці теревені заведуть
Мене і вас у ліс з вовками.
Й навіщо нам ця грішна путь?

Навіщо? Відповідь: не знаю.
За це мій розум в вухо – трісь!
Кажу йому: «Ми поблукаєм –
Побачим вовка й що він їсть».

Прилуки
08 – 09.11.2023

Студія «ВІАТЕЛ»: просвітницький проект на Чернігівщині

Ця столична студія ВІАТЕЛ уже майже два десятиліття створює документальні фільми про видатних українців. Це проєкт «Гра Долі». Але не тільки це в активі студії.

Василь Петрович Вітер – засновник студії «ВІАТЕЛ», президент ТОВ «ВІАТЕЛ». Кінорежисер, сценарист, член Національної спілки кінематографістів України, доцент, завідуючий кафедрою телережисури Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, Заслужений діяч мистецтв України. Галина Іванівна Криворчук – засновниця студії «ВІАТЕЛ», директор ТОВ «ВІАТЕЛ». Сценаристка, продюсерка, член НСКУ, Національної спілки журналістів України

Нині студія разом з ГО «Сучасне українське кіно «СУК», за підтримки Міжнародного Фонду «Партнерство за сильну Україну», який співпрацює з МЗС України і фінансується урядами Великобританії, США, Канади, Швеції, Швейцарії, Фінляндії, проводять серію заходів у музеях, інших закладах Чернігівщини, в яких знімалися фільми циклу «Гра долі». Це фільми про наших земляків, або тих, чия доля була пов`язана з нашим краєм. Акції відбуваються за сприяння Департаменту культури обласної адміністрації. Проходять покази фільмів, зустрічі глядачів з творчою групою, обговорення стрічок.

В зустрічах беруть участь представники проекту «Досвід української ідентичності в історичному аспекті на теренах Чернігівщини і Київщини. Вплив героїв минулого на вибір сучасників під час гібридної війни». Адже в проекті передбачені заходи арттерапії у формі демонстрації фільмів і їх обговорення з глядачами, спілкування з психологинею Тетяною Мариніною.

10 вересня, у день народження видатного кінорежисера Олександра Довженка, на його батьківщині у Сосниці відбувся показ знятого студією фільму про митця. Наступна акція відбулася в Ніжинському державному університеті ім. Миколи Гоголя: презентація фільму «Микола Гоголь. Молитва за спасіння». У Ніжині в Міському Будинку культури було показано фільми «Марія Заньковецька. Обожнювана», який знімався на ніжинській землі, та «Михайло Коцюбинський. Бистроплинний сон».

У Прилуках, в Міському Будинку культури, 27 жовтня, теж пройшла така акція. Гості приїхали з презентацією свого фільму «Симон Петлюра». Прилуки обрано не випадково: дружина Петлюри Ольга Більська – родом з Прилуччини.

1 листопада студія представила в Літературно-меморіальному музеї-заповіднику письменника фільм «Михайло Коцюбинський. Бистроплинний сон». Знятий він був понад 10 років тому, саме в Чернігові, в тому числі і тут, в музеї. На цьому показі було і чимало молодих глядачів – старшокласники, студенти. Фільм представили сценарист та режисер картини Василь Вітер, ведуча фільму і циклу «Нра Долі» Наталка Сопіт, продюсерка Галина Криворчук. В заході також взяли участь психологиня Тетяна Марініна, PR-менеджерка Ольга Прокопенко.

Як і попередні, ця акція пройшла в рамках Програми підтримки мешканців України на деокупованих територіях і за сприяння Міжнародного Фонду «Партнерство за сильну Україну».

Багаторічний директор музею, правнук класика Ігор Коцюбинський був науковим консультантом цієї документальної стрічки.

Торік, на початку масштабної агресії росіян, Ігор Коцюбинського з родиною і деякими працівниками під час облоги Чернігова не залишив музей напризволяще, перебував у підвалі меморіального будинку. Сам будиночок і деякі меморіальні меблі були пошкоджені під час артобстрілів російських агресорів. Музейники і зараз активно займаються волонтерською роботою.

Галина Криворчук, Ігор Коцюбинський, Наталка Сопіт, Наталка Коцюбинська, Василь Вітер.

Заняття з арттерапії

Літературні суботи у Коцюбинського

Це була цікава традиція у духовному житті Чернігова: в затишному домі класика літератури Михайла Коцюбинського по суботах збиралися літератори, митці. Читали, обговорювали свої твори, вели цікаве спілкування.

Чернігівський Літературно-мистецький музей-заповідник Михайла Коцюбинського позаторік відновив ці Літературні суботи. Ініціаторкою і ведучою стала чернігівська журналістка, поетка Валентина Громова. Активно долучилися заступниця директора музею Наталія Коцюбинська, обласна організація Спілки письменників України. В теплу пору захід проходив на веранді меморіального будинку письменника, при виході в його чарівний сад. В інший час в залі музею.

Гостями такої акції побули зі своїми творчими звітами не лише чернігівські літератори і митці, а й гості з Ніжина, Прилук, Коропа.

Після певної перерви, викликаної війною, нещодавно літературні суботи у Коцюбинського відновлено. Їх знову організовує Валентина Громова, котра нині виконує обов`язки голови обласної письменницької організації.

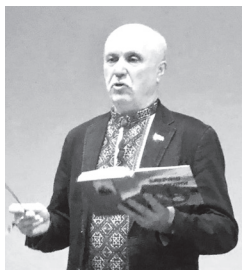

Нещодавно гостем музею став відомий письменник **Олександр Забарний**, уродженець Прилук, котрий вже давно мешкає в Ніжині, доцент, а перед цим – багаторічний декан філологічного факультету педагогічного університету ім. Гоголя. Забарний – лауреат найпрестижнішої творчої відзнаки області – літературно-мистецької премії ім. Коцюбинського. А недавно став переможцем обласного конкурсу «Книга року -2022», за свою документальну книгу «Багряні терикони». Саме її і представив гість у залі музею перед шанувальниками літератури.

За словами автора, книга «писалася сім років, з 2014-го аж до 2021-го, писалася непоспіхом, пропускаючи через серце і мозок автора кожну долю своїх літературних героїв. Таке ретельне осмислення дало змогу наповнити книгу реаліями життя, закарбувати словом події, що відбувалися на той час в Україні».

Видання, що було підписане до друку майже напередодні широкомасштабного вторгнення російських окупантів, спонукає до глибоких роздумів. У післяслові до нього автор пише: «Нам треба вчитися жити-виживати-перемагати в нових умовах, а отже є реальна потреба в оздоровленні душі. Душа прагне перепочинку… Тож нехай ця книга стишить її рани і укріпить у ВІРІ».

Корисні поради

- Простий і дешевий спосіб позбутися накипу в чайнику – лимонна кислота. Її потрібно додати у воду з розрахунку на літр води 1 столову ложку порошку, прокип'ятити, залишити на ніч, а вранці вимити чайник, видаливши залишки накипу зубною щіткою. Якщо накип надто твердий, можна просто насипати на дно лимонної кислоти, додати столову ложку води, закрити чайник і залишити до ранку. Після цього його потрібно промити і двічі прокип'ятити у ньому чисту воду, кожного разу зливаючи.
- Якщо намилити місце опіку господарським милом і дати підсохнути, то не буде не тільки бульбашок від опіку, але і почервоніння не залишиться!

Чернігівський обласний філармонійний центр

«Jazzed-Up Hits» на сцені центру

Український митець колись сказав: «Все наше життя – це джаз». Адже дух волі, притаманний нам, є визначальним чинником цієї музики свободи.

5 листопада солісти центру разом з музикантами джаз-бенду «BissQuit» презентували глядачам нову програму «Jazzed-Up Hits». Основу її склали світові хіти у джазовій обробці. А «jazzed-up» – це не тільки щось, пов'язане з джазом, а й "запальне, надихаюче, хвилююче".

Улюблені твори, зокрема, Bon Jovi, Eagles, Queen, Тіни Тернер отримали нове звучання в інтерпретації артистів філармонії. Кавер-версії «Sweet Dreams», «I Will Survive», «Oops!... I Did It Again», «Hotel California» та багатьох інших евергрінів пролунали неповторно і своєрідно.

Разом з музикантами «BissQuit» Володимиром Балабою (труба, флюгельгорн), Микитою Гірнею (саксофон), Олегом Богушем (клавішні), Сергієм Галамагою (гітара), Олександром Александровим (бас), Данилою Коренем (ударні) програму представили співаки Катерина Іващенко-Василяко, Марина Коваленко, Наталія Липницька, Юлія Литвин, Анна Михневич, Дар'я Михневич, Світлана Примак, Яна Сидоренко, Олександр Сьомченко, Ксенія Трубіна. А спеціальним гостем програми став відомий трубач Олександр Годун.

Знову музика Бетховена

Вечір класичної музики у філармонійному центрі був присвячений творчості всесвітньовідомого німецького композитора і піаніста Людвіга ван Бетховена. У виконанні Академічного симфонічного оркестру «Філармонія» (художній керівник та головний диригент заслужений діяч мистецтв України Микола Сукач) прозвучали два ранні твори класика, написані ним у 1800 році. Це Концерт для фортепіано з оркестром № 3 до мінор, оп. 37. Фортепіано в концерті виконує роль повноцінного соліста, що взаємодіє з оркестром на рівних. Під час концерту з цим завданням чудово впорався талановитий київський піаніст Владислав Назаренко. Він не вперше виступає в Чернігові саме з цим концертом. Два роки тому під час XX Міжнародного фестивалю класичної музики «Сіверські музичні вечори2, що був присвячений 250-річчю Людвіга ван Бетховена, Владислав Назаренко вразив публіку властивою саме йому неповторною манерою виконання.

У другому відділенні концерту у виконанні оркестру «Філармонія» прозвучала Симфонія № 1 до мажор, оп. 21, важливий етап у музичній спадщині композитора.

Під час концерту музиканти та відвідувачі філармонійного центру хвилиною мовчання вшанували пам'ять воїнів, які загинули, захищаючи незалежність і цілісність України в боях з російськими агресорами.

Капела бандуристів вшановує визначні постаті вітчизняної культури у проєкті «Шануймо геніїв свого народу!»

Третю концертну програму з мистецького циклу «Шануймо геніїв свого народу!» 11 листопада представила глядачам Капела бандуристів ім. О. Вересая обласного філармонійного центру.

Артисти капели під орудою заслуженої артистки України Раїси Борщ і заслуженого працівника культури України Миколи Борща цього разу підготували проєкт, присвячений визначним постатям в українській літературі, поезії, музичному мистецтві. Його літературною основою стали твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Василя Симоненка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Олександра Олеся, Павла Тичини, Олександра Довженка, Бориса Олійника, Юрія Рибчинського. «Звернення до творчості видатних поетів та літературних діячів України – це і вшанування їх пам'яті, і можливість підживити свій дух глибоким духовним словом», каже художній керівник та головний диригент капели Раїса Борщ.

Розпочався концерт зі слів вдячності Збройним Силам України та вшанування героїв, які віддали свої життя за свободу нашої держави.

У проєкті «Шануймо геніїв свого народу!» особливої яскравості і сили набуло поетичне слово у поєднанні з музикою талановитих українських композиторів – Оксани Герасименко, Анатолія Кос-Анатольського, Ігоря Шамо, Георгія Майбороди, Олександра Білаша, Данила Крижанівського, Андрія Зименка, Руслани Лісової... Заворожили глядачів пісні на вірші видатних поетів у виконанні Лілії Козлової, Миколи Борща, знамениті поетичні рядки, прочитані Сергієм Сидоренком.

«Поети, письменники – це еліта суспільства, яка здатна об'єднувати народ навколо загальнонаціональних цінностей», підкреслюють артисти Капели бандуристів ім. О. Вересая.

Прес-центр Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм

Наша газета – на сайті в Інтернеті

Вже кілька років існує в Інтернеті сайт нашої газети «Світ-інфо». На цьому ж сайті розміщуються і всі номери нашого дочірнього видання – обласної літературно-мистецької газети «Струна». На сайті є всі номери обох газет за всі роки їх видання: «Світ-інфо» – за понад 11 років, «Струна» – за понад два роки. Всі публікації й ілюстрації можете легко скопіювати.

Адреса сайту: http://svit11.wordpress.com.

Чернігівський культурно-мистецький центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернігів, вул. Шевченка, 9, тел (063) 236-18-03 http://intermezzo.org.ua. e-mail: kmc.intermezzo@gmail.com ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажу книги, музика, мистецтво, сувеніри, канцтовари, а також туризм, екскурсії, проведення презентацій, прес-конференцій, творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернігівська міська організація Суспільної служби Світового конгресу українців

Види послуг: соціальний патронаж, видавнича діяльність, сприяння вихованню дітей, відродженню духовних і національних традицій. Вул. Шевченка, 9. **Тел. (063) 236-18-03.**

Газета виходить за сприяння Товариства Української Мови (США) і Міжнародної Фундації імені Івана Багряного (голова ТУМ і Фундації – професор Віра Боднарук, скарбник Фундації – Олексій Коновал).

Світ-інфо Чернігівська обласна інформаційно-аналітична газета.

Зареєстрована у Головному управлінні юстиції Чернігівської області. Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ЧГ № 501-150 Р від 26 жовтня 2011 року.

Думки авторів публікацій можуть не збігатися з позицією редакції. Автори публікацій несуть відповідальність за їх достовірність. Видрукувано у ПАТ «ПВК «Десна» (м. Чернігів, проспект Перемоги, 62). Тираж — 1000.

Засновник і редактор — Петро АНТОНЕНКО. Поштова адреса газети: 14000, Чернігів, вул. Шевченка, 9, КМЦ «Інтермеццо». Ел. адреса: antonpetro@meta.ua і antonpetro@ukr.net Сайт газети: http://svit11.wordpress.com